

H

Tijdschrift over de geschiedenis van
Heemstede en Bennebroek

eerlijk Heden

Jaargang 40 – winter 2013 – nummer 155

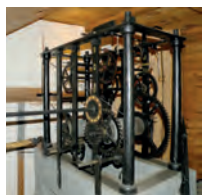
Prijs € 4,95

Openbare uurwerken in Heemstede en Bennebroek Boerderijen in Heemstede: de Dinkelhoeve of de boerderij van Milatz Tot eer der ouderen, de stamboom van de familie Willink Herenweg 180, een statige villa uit 1891 Heemstede in beeld: collectie glasnegatieven 1928-1934 De woningen van Bouwbureau J.E. Baalbergen & A. Volkers, deel 2 Bavo, Maria en Crispinus: de nieuwe klokken van Berkenrode in 1948

Inhoud

Openbare uurwerken in Heemstede en Bennebroek <i>Daan en Ellen Kerkvliet</i>	3
Boerderijen in Heemstede: de Dinkelhoeve of de boerderij van Milatz <i>Cees Peper en Marloes van Buuren</i>	12
Tot eer der ouderen, de stamboom van de familie Willink <i>Anja Kroon</i>	19
Herenweg 180, een statige villa uit 1891 <i>Marloes van Buuren</i>	25
Heemstede in beeld: collectie glasnegatieven 1928-1934 <i>Klaartje Pompe</i>	32
De woningen van Bouwbureau J.E. Baalbergen & A. Volkers, deel 2 <i>Marc de Bruijn</i>	35
Bavo, Maria en Crispinus: de nieuwe klokken van Berkenrode in 1948 <i>Marloes van Buuren</i>	43
Van het bestuur	49
Excursies	49
Blijvende belangstelling buitenplaatsen	50

Jaarprogramma 2013

14 februari	Excursie museum de Zwarte Tulp in Lisse
16 april	Excursie kathedrale basiliek Sint Bavo in Haarlem
23 mei	Voorjaarsbijeenkomst HVHB en presentatie Groenendaalboek
26 mei	HVHB met stand op de voorjaarsmarkt op de Binnenweg in Heemstede (naast boekhandel Blokker), met onder meer het Groenendaalboek. (NB: het Groenendaalboek is voor leden ook op 23 mei met korting te koop, en daarna ook als ze het rechtstreeks bij de HVHB bestellen)
juni	Wandeling met gids door de wijk Zuiderhout, Haarlem
augustus	Excursie Huis te Vogelenzang
14 september	Open monumentendag, thema: Macht & pracht
21 november	Najaarsbijeenkomst HVHB, 't Trefpunt, Bennebroek

Bestuur

Jaap Verschoor, voorzitter,
voorzitter@hv-hb.nl
Gerard Bettink, secretaris
Ton Bruseker, penningmeester
en ledenadministratie
Daan Kerkvliet, karakterbehoud
Marc de Bruijn, communicatie en PR,
communicatie@hv-hb.nl
Gerry Weijers-van Vugt,
evenementencommissie
Marloes van Buuren,
redactie HeerlijkHeden

Secretariaat

Gerard Bettink
Van Merlenlaan 40
2101 GE Heemstede
023 528 47 41
secretaris@hv-hb.nl

Ledenadministratie en abonnementen

Ton Bruseker
Hagenduin 52
2104 AT Heemstede
023 528 55 25
administratie@hv-hb.nl

Redactie HeerlijkHeden

Marloes van Buuren (eindredactie)
Frans Harm
Ellen Kerkvliet-van Holk
Anja Kroon-van Helden
Cees Peper
Klaartje Pompe

redactieadres

Richard Holplein 10
2102 EP Heemstede
023 529 07 56
redactie@hv-hb.nl

Werkgroep karakterbehoud

Michel Bakker
Martin Bunnik
Jan Elissen
Daan Kerkvliet
Hans Luiten
Martin Pulleman
Maarten van Voorst van Beest
(karakterbehoud@hv-hb.nl)

Evenementencommissie

Joke Dondorp
Marijke van Donge-Last
Theo Jonckbloedt
Tina Mascini-Maartense
Gerry Weijers-van Vugt
(evenementen@hv-hb.nl)

Historische commissie

Martin Bunnik
Joke Dondorp
Hillebrand de Lange
(secretaris@hv-hb.nl)

Fotografie website en HeerlijkHeden

Theo Out

Website

www.hv-hb.nl
Webmasters: Marc de Bruijn, Harry Opheikens,
Jaap Verschoor
webmaster@hv-hb.nl

Vormgeving HeerlijkHeden

Peter Verwey Grafische Producties bv, Heemstede

Drukwerk HeerlijkHeden

Ten Brink, Meppel

Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek

Doelstelling en activiteiten

Het bevorderen van kennis over en belangstelling voor de geschiedenis van Heemstede en Bennebroek en de zorg voor het karakterbehoud van hetgeen van historische, stedenbouwkundige, architectonische en/of landschappelijke betekenis is. De vereniging geeft het kwartaaltijdschrift HeerlijkHeden en historische publicaties uit, organiseert excursies, geeft lezingen, werkt mee aan de jaarlijkse Open Monumentendagen en is alert op de instandhouding van karakteristieke elementen in beide gemeenten.

Lidmaatschap en abonnementen

Aanmelding, opzegging en adreswijziging bij de ledenadministratie of via www.hv-hb.nl. Het lidmaatschap loopt jaarlijks door, tenzij u schriftelijk opzegt vóór 1 november.

De contributie is € 18,- per jaar (of zoveel meer als u zou willen geven), na ontvangst van een acceptgiro over te maken op banknummer 27 35 06 ten name van penningmeester HVHB, Heemstede. Buitenlandse leden die zich nieuw aanmelden betalen een toeslag vanwege de hogere verzendkosten.

HeerlijkHeden

HeerlijkHeden verschijnt viermaal per jaar. De naam van het tijdschrift verwijst naar de heerlijkheden Heemstede en Bennebroek, die in de voorbije eeuwen onder het gezag van een ambachtsheer stonden.

De H, twee keer als hoofdletter geschreven, geeft aan dat het ook 'heden' nog 'heerlijk' is in deze plaatsen te wonen. Het silhouet achter op het omslag geeft van links naar rechts een aantal kenmerkende gebouwen van Bennebroek en Heemstede weer.

Openbare uurwerken in Heemstede en Bennebroek

Daan en Ellen Kerkvliet

Sommige eeuwenoud, maar nog steeds bij de tijd

Hoe laat is het? We hoeven maar even op ons horloge, mobieltje of dashboard te kijken, en we weten het. Dat was vroeger wel anders, toen was men buitenshuis voor het aflezen van de juiste tijd veelal aangewezen op de plaatselijke torenklok van bijvoorbeeld de kerk of het raadhuis. Tegenwoordig hebben deze uurwerken hun noodzaak verloren, al zullen veel mensen in het voorbijgaan nog steeds eventjes omhoog kijken. Hoe kan het eigenlijk dat zo'n misschien wel eeuwenoude klok nog steeds op tijd loopt? En wat zit er achter die wijzerplaat?

► *V.l.n.r.*
eerste rij: Oude Kerk Heemstede, De Hartekamp, Huis te Manpad, voormalig raadhuis Bennebroek, raadhuis Heemstede;
tweede rij: Meer en Berg, St. Luciaklooster, detail raderwerk, Hervormde Kerk Bennebroek, St. Bavo Heemstede;
derde rij: Kerk Onze Lieve Vrouw Hemelvaart Heemstede, bibliotheek Heemstede, kerkje GGZ inGeest Vogelenzang, Bosch en Hovenschool, station Heemstede-Aerdenhout.

Behalve kerktorens hebben ook gemeentehuizen, stations of scholen vaak een openbaar uurwerk. Hoewel ze niet allemaal in een toren zijn geplaatst, worden ze meestal torenuurwerken genoemd. Gelukkig zijn er nog veel historische uurwerken bewaard gebleven, ook in Heemstede en Bennebroek. Liefhebbers hiervan zijn vooral geïnteresseerd in het achterliggende raderwerk dat jaar na jaar, soms zelfs eeuw na eeuw, de uren wegtikt.

Dat raderwerk, je zou kunnen zeggen de motor die de klok laat lopen, staat bijna nooit direct achter de wijzerplaat,

maar op een zolder of lager gelegen deel van de toren. Dit om de klokopwinder niet steeds al die trappen te laten beklimmen en bovendien om het mechanisme te beschermen tegen weer en wind. Vanuit het uurwerk gaat een as naar boven tot achter de wijzerplaten. Vanaf daar is een haakse overbrenging naar de wijzeras(sen).

Een uurwerk bestaat meestal uit twee delen: het tikkende deel dat de wijzers aandrijft en waarvan ook de slinger onderdeel uitmaakt – dit wordt het gaand werk genoemd – en het slagwerk. Om

Technieken om de tijd te bepalen

Al ruim voor onze jaartelling hadden de mensen technieken bedacht om de tijd te bepalen. Zoals een kaars met schaalverdeling of een clepsydra, een langzaam leeglopend watervat. In Karnak in Egypte is een clepsydra van ca. 1400 v. Chr. gevonden. Ook waren er toen al zonnewijzers. Van rond het jaar 100 zijn wateruurwerken bekend, waarbij door het uitstromende water tandwielen in beweging kwamen die op hun beurt een wijzer of slagwerk aandreven. Erg nauwkeurig waren deze tijdmeters uiteraard niet, maar dat was helemaal niet nodig, men keek niet op een half uurtje eerder of later.

In de tweede helft van de 13de eeuw is het tijdmeten door middel van een mechanisch uurwerk begonnen. Voor het eerst, zo wordt algemeen aangenomen, door cisterciënzer monniken in een klooster in Midden- of Noord-Europa. Het was eigenlijk meer een soort primitieve wekker, die de torenwachter waarschuwde wanneer hij, door middel van het luiden van een grote luidklok, de kloosterlingen moest oproepen tot gebed. Rond het begin van de 15de eeuw kwam daar een wijzerplaat bij met een uurwijzer, die werd aangedreven door een assenstelsel. In de loop van de 14de eeuw werd openbare tijdaanwijzing in de steden een zaak van de burgerlijke overheid en kwam op veel stadhuizen een torenuurwerk. Het tijdstip waarop de stadspoorten open of dicht moesten gaan, marktijden en arbeidsuren konden zo beter gecontroleerd worden.

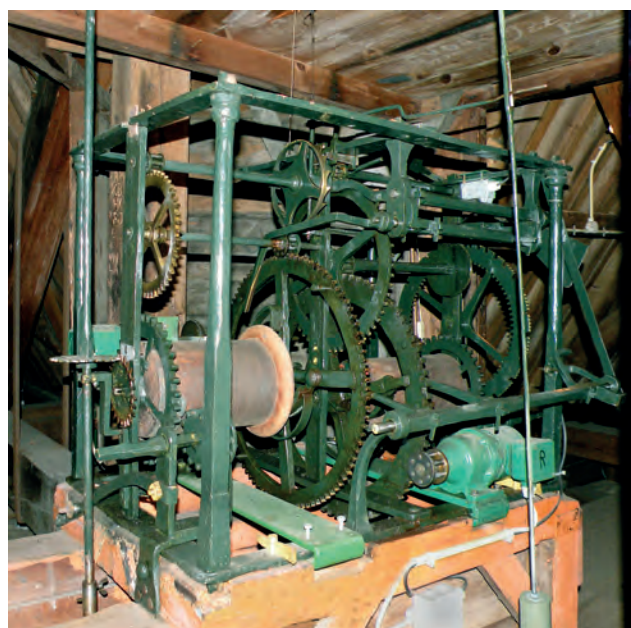
Door de uitvinding van het slingeruurwerk (Christiaan Huygens, 1656) kon de tijd veel nauwkeuriger worden weergegeven en kregen uurwerken ook een minuutwijzer. Daarnaast bleef de zonnewijzer een onmisbaar ijkpunt om de klok gelijk te kunnen zetten.

het gelijkzetten te vergemakkelijken is vaak op de stelling (het frame) ook een kleine wijzerplaat aangebracht. Het is eigenlijk jammer dat deze staaltjes van technisch vernuft voor de buitenwereld onzichtbaar staan weggestopt. Een zoektocht via steile trappen naar stoffige zolders en tochtige kerktorens leverde een inventarisatie op van de mechanische uurwerken, bedoeld voor openbare tijdaanwijzing, die Heemstede en Bennebroek rijk zijn. Ze worden in dit artikel in chronologische volgorde beschreven; daarnaast komen nog enkele elektrische openbare klokken uit onze gemeentes aan bod.

Het oudste uurwerk

De zolder van de *Oude Kerk* op het Wilhelminaplein herbergt het oudste uurwerk van Heemstede. Omdat er geen naam of jaartal op staat is de precieze leeftijd niet te achterhalen, maar te zien aan de vorm van de stelling is het waarschijnlijk rond 1700 gemaakt. Het

is geheel van smeedijzer, vermoedelijk gemaakt door een smid die tevens slootenmaker was. Het gaand werk bestaat eenvoudig gezegd uit vijf tandwielen, een gewicht, een slinger en drie assen. Het principe van deze constructie is in de loop der eeuwen eigenlijk niet

► *Het geheel met de hand gesmede uurwerk van de Oude Kerk, afmeting 92 bij 62 bij 70 cm.*

► *Oude Kerk, Heemstede.*

veranderd, al is de uitvoering wel veel verfijnder geworden. Hoe de smid zijn tandwielen smeedde is niet bekend, deze techniek is in de loop van de jaren verloren gegaan. Algemeen wordt aangenomen dat hij door zagen en vijlen de tanden de juiste vorm gaf, met gereedschap dat hij eerst zelf moest maken.

In een kasboek uit 1706 is te lezen dat Jan van Leeuwen, 'horologiemaeker', 12 gulden en 12 stuivers voor reparatiewerkzaamheden heeft ontvangen. Daarna wordt jaarlijks 6 gulden betaald aan de schoolmeester, die tevens koster en

▼ *De wijzerplaat aan de onderkant van het houten gewelf in de Oude Kerk.*

voorzanger was, voor het opwinden en onderhouden van 'hoorlogie en klockgeslagh'. In 1759 is bij het vernieuwen van de toren door de klokkengieters J. en P. Verbrugge een nieuwe luid- of slagklok

gemaakt. Dit kostte 447 gulden en 19 stuivers, een heel bedrag voor die tijd.

Op de achthoekige dakruiter zien we rondom vier wijzerplaten, met elk alleen een uurwijzer. Maar er is nog een vijfde wijzerplaat en wel in de kerk aan de onderkant van het houten gewelf. Die is mogelijk bestemd voor de kerkgangers om de lengte van de preek in de gaten te kunnen houden!

In 1986 is het monumentale uurwerk door vrijwilligers van de Stichting tot Behoud van het Torenuurwerk gerestaureerd. Deze stichting zet zich in om zoveel mogelijk historische mechanische uurwerken voor openbare tijdaanwijzing voor de Nederlandse samenleving te behouden. Ze hebben toen ook een elektrisch opwindsysteem aangebracht. Tot die tijd gebeurde het opwinden nog steeds handmatig, meestal door de koster. In 2012 is door genoemde stichting een automatisch gelijkzetsysteem, een slingervanger, geplaatst. Dit apparaat vangt één of meermalen per twaalf uur de slinger op en laat deze pas weer los als de klok precies gelijk staat met de DCF77-klok uit Mainflingen bij Frankfurt. Die klok zendt een radiografisch signaal uit met exact de juiste tijd, bepaald door een atoomklok in een meetinstituut. Men laat het uurwerk bewust ongeveer één minuut per dag voor lopen. Omdat bij geen van de aanpassingen die de vrijwilligers aanbrengen geboord of gelast mag worden, zijn deze weer makkelijk te verwijderen. Het uurwerk blijft dus in de originele staat.

Statussymbool

Vanaf de openbare weg minder in het oog springend, maar beslist de moeite van het vermelden waard, zijn de uurwerken van *Huis te Manpad* en *De Hartekamp*. Over de reden waarom buitenplaatsen vaak een klok aan de buitenzijde van het hoofgebouw hadden is niets te vinden, we moeten er dus naar gissen. Mogelijk dienden ze om voor omwonenden en voorbijgangers de tijd aan te geven, maar ze kunnen ook louter bedoeld zijn als verfraaiing en statussymbool.

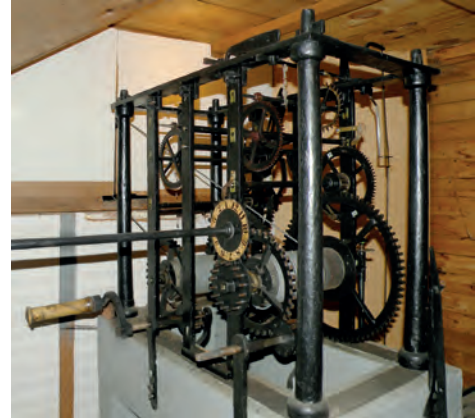
▲ *Het messing uurwerk van Huis te Manpad.*

▼ *In de hal van De Hartekamp zien we een fraaie wijzerplaat aan het plafond.*

Het uurwerk van Huis te Manpad staat direct achter de wijzerplaat. Het is van messing en gemaakt door Jan Heijder, wiens naam met mooie letters op het aparte wijzerplaatje aan de achterzijde van het uurwerk vermeld staat. Hij had omstreeks 1750 zijn werkplaats in de Rosmarijnsteeg in Amsterdam. Heijder is vooral bekend geworden met het maken van staande horloges. Het voor het Huis te Manpad gemaakte uurwerk toont veel overeenkomsten met dat van een stand

horloge en is ook nauwelijks groter. Aan de beide zijanten hangen de gewichten voor het gaand werk en het slagwerk, alles keurig weggewerkt in afsluitbare kastjes. Eens per week wordt het door een van de bewoners handmatig opgewonden.

▲ *Het uurwerk van De Hartekamp*

Het uurwerk van De Hartekamp staat op de zolder boven de koepel van de hal. De naam van de maker is nergens terug te vinden. Het is eveneens niet bekend wanneer het gemaakt is, al moet dat ergens tussen 1708 en 1774 geweest zijn. Op een schilderij van M. Walraven uit 1708 zien we De Hartekamp nog zonder wijzerplaat, op een tekening van H. Tavenier uit 1773 zien we midden boven de hoofdingang een dakkapel met wijzerplaat. Ook de bouwstijl van de stelling komt overeen met die van halverwege de 18de eeuw.

Opmerkelijk en voor kenners interessant is, dat de as die uit het uurwerk komt één omwenteling per twaalf uur maakt. Bij alle andere uurwerken is dit één omwenteling per één of twee uur, waarna tandwielen voor de noodzakelijke vertraging naar één omwenteling per twaalf uur zorgen.

De klok heeft twee wijzerplaten: één aan de voorzijde van het gebouw en één tegen het plafond van de hal. Het gebouw is niet meer in gebruik door de Hartekamp Groep en staat tijdelijk leeg. Om die reden is het uurwerk stilgezet.

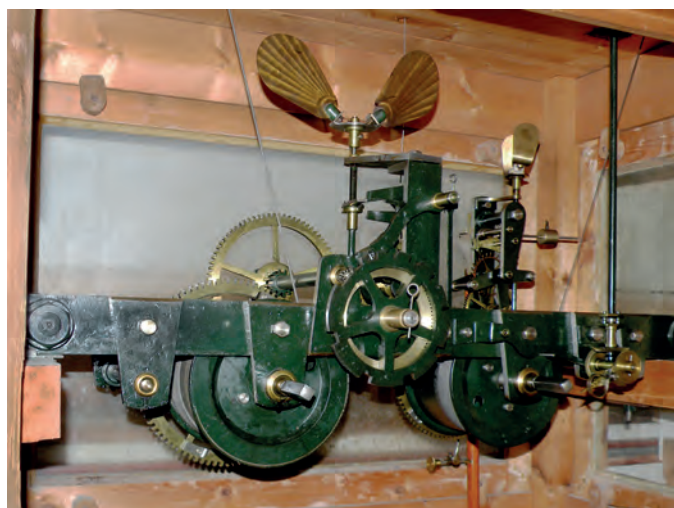

▲ De rijk gegraveerde achterkant van het uurwerkje van het voormalig raadhuis in Bennebroek.

Het zontje van de burgemeester

Een sprong van 150 jaar voorwaarts brengt ons bij het oudste uurwerk van Bennebroek, te vinden in het voormalige raadhuis aan de Rijksstraatweg 43. Links naast de voordeur, op ooghoogte, zien we daar een kleine ronde wijzerplaat. Er direct achter staat een klein messing mechanisme, niet groter dan zeven bij twaalf centimeter. De maker is onbekend.

Het raadhuis is gebouwd in 1894, de klok werd vijf jaar later geplaatst. Er staat een inscriptie op waaruit blijkt dat hij is geschonken door Willem Borre, het driejarige zontje van de toenmalige burge-

▲ Het Addicksuurwerk op de zolder van het raadhuis in Heemstede.

meester P.N. van Doorninck. Volgens het verslag van de gemeenteraadsvergadering van 17 oktober 1899 heeft het jochie tijdens die vergadering gezegd dat hij de gemeente Bennebroek een klok aanbiedt, te plaatsen op de gevel van het raadhuis. Op verzoek van de voorzitter (zijn vader) heeft hij dit aanbod aan elk der raadsleden moeten herhalen, waarna besloten werd het geschenk te aanvaarden.

Achter op het uurwerkje staat verder nog een afbeelding van het raadhuis gegraveerd, waarbij de nieuw aan te brengen klok het tijdstip van de geboorte van Willem Borre aangeeft.

Op voorstel van de burgemeester wees de klok de Amsterdamse tijd aan. Dat was vooruitstrevend, want pas in 1909 werd deze tijdzone in Nederland officieel ingevoerd (tot 16 mei 1940, toen ons land de Midden-Europese tijd kreeg).

Constance krachtaandrijving

Ten gevolge van weersinvloeden, zoals sneeuw, ijzel en storm werken er wisselende krachten op de wijzers en daarmee ook op het gaand werk, wat onregelmatig lopen tot gevolg heeft. Om dit te voorkomen is een splitsing gemaakt tussen de aandrijving van het gaand werk en die van de wijzers, elk door een eigen gewicht(je). Op die manier wordt het tikkende deel niet meer door een wisselende, maar door een constante kracht aangedreven.

▲ Aan het plafond van de Hervormde Kerk Bennebroek hangt een wijzerplaat in spiegelbeeld.

▼ Naamplaatje van Eijsbouts op het uurwerk van Meer en Berg.

Raadhuis Heemstede

Dankzij de opkomende industrialisatie in de 19de eeuw hoefden onderdelen van torenuurwerken niet langer meer handmatig gesmeed te worden. Het werk werd overgenomen door ijzergieterijen en staalfabrieken. Dat was niet alleen minder tijdrovend, maar door deze sterk verbeterde productiemethodes werden de uurwerken ook veel nauwkeuriger. Door toepassing van een constante krachtaandrijving (zie kader) vertoonden ze soms nog maar een paar seconden afwijking per week.

Een bekende uurwerkfabriek uit die periode is Addicks te Amsterdam, opgericht in 1855 door Johannes Hermanus Addicks, zoon van een horlogemaker. De firma had vooral klanten in Amsterdam en heeft bijvoorbeeld het uurwerk van het Paleis op de Dam gerestaureerd.

Het raadhuis van Heemstede heeft een Addicksuurwerk. De buitenwereld ziet alleen de rijk bewerkte wijzerplaat boven het balkon, het tikkend hart staat op de zolder. Het is van staal, de tandwielen zijn van messing. Eenmaal per week gaat de bode naar boven om de gewichten van het gaand werk en het slagwerk op te hijsen.

In spiegelbeeld

Ook de Hervormde Kerk Bennebroek heeft een stalen uurwerk van de firma Addicks, bouwjaar rond 1922. Oorspronkelijk had de kerk een smeedijzeren exemplaar van de Haarlemse uurwerkmaker Joost ter Veen uit 1682. Dat zou het oudste uurwerk van deze inventarisatie zijn, ware het niet dat het, tegelijk met het carillon en de slag- en luidklokken, in de Tweede Wereldoorlog is geroofd. Slechts de kleinste van de vijf grote klokken is na de oorlog teruggevonden op een verzamelplaats in Groningen. Om hem terug te krijgen moest de Hervormde Gemeente f 10,68 aan de Nederlandse overheid betalen.

De koster moet bij het huidige uurwerk wekelijks drie trommels opwinden: een voor het gaand werk en twee voor het slagwerk van de hele en halve uren en de kwartieren. Heel bijzonder is de wijzerplaat tegen het plafond van de kerk. Deze is namelijk in spiegelbeeld, de wijzer draait dus linksom. Het verhaal gaat dat de dames, door een onopvallende blik in hun handspiegeltje, dan konden zien of de kerkdienst al een beetje opschoot.

In 1960 kreeg de kerk een nieuw elektrisch carillon. Het wordt bediend door een soort draaiorgelboek en speelt vóór de hele en halve uren. Naast deze installatie is een klein speelklavier geplaatst.

Meer en Berg

In 1969 werd de fabriek van Addicks overgenomen door Koninklijke Eijsbouts te Asten. De klokkengieterij en fabriek van torenuurwerken, opgericht in 1879 door Bonaventura Eijsbouts, heeft heel wat beroemde werken op haar naam. Voor de openingsceremonie van de Olympische Spelen in Londen (2012) heeft Eijsbouts een slagklok gegoten, die met een gewicht van 23 ton de grootste van West-Europa is.

► *St. Luciaklooster, Bennebroek.*

Deze Brabantse fabriek maakte in 1909 het uurwerk van de buitenplaats *Meer en Berg* (sinds 1948 klooster Mariënheuvel van de zusters Augustinessen). Het is van oorsprong mechanisch, maar is omgebouwd. Elektromotortjes zorgen nu voor de aandrijving van het gaand werk en slagwerk. Het gemak dient de mens, zo heb je er geen omkijken meer naar. Maar liefhebbers vinden zo'n aanpassing een ware 'mishandeling'. Het kan echter op eenvoudige wijze in de originele staat worden teruggebracht. Boven de hoofdingang van het gebouw zien we een met een koepel bekroond klokkentorentje, waarin boven de wijzerplaat de slagklok hangt.

Tijdelijk stil

Niet alleen het uurwerk van De Hartekamp, maar ook dat van het *St. Luciaklooster* aan de Bennebroekse Schoollaan, staat tijdelijk stil. Sinds het vertrek van de zusters Franciscanessen wordt het gebouw antikraak bewoond, in afwachting van een nieuwe bestemming. Op het gietijzeren mechanisme uit 1920 lezen we: T. Hogen, Amsterdam. Deze Theo Hogen was de leverancier, de fabrikant was Ed. Korfhage & Söhne uit Buer in Duitsland. Het staat op de overloop van de bovenste verdieping in het originele kabinet en dus goed beschermd tegen stof. Een lange as gaat naar de wijzers aan de voorgevel. Zoals bij veel torenuurwerken is ook hier de slinger bijna een meter lang, waardoor het uurwerk eenmaal per seconde tikt.

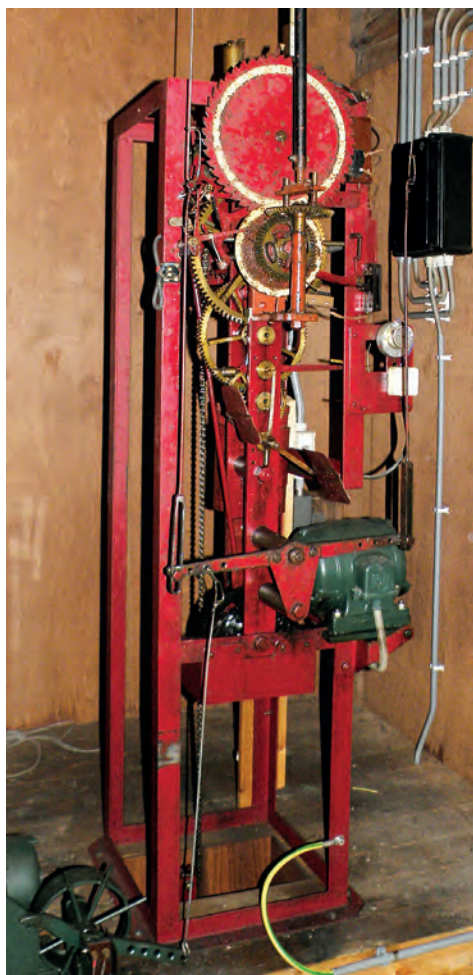
Elektrisch

Een herkenbaar baken langs de Herenweg is de verlichte wijzerplaat van de *St. Bavokerk*. In het bouwbestek uit 1879 staat in de toren al een wijzerplaat – sommigen spreken liever van cijferplaat – aangegeven, maar het uurwerk dat we hier aantreffen is van omstreeks 1925. Het staat halverwege de toren en is gemaakt door de firma Elderhorst uit Zoeterwoude. Het eerste wat opvalt als we naast de installatie staan, is dat we niets horen. De klok tikt niet en we zien geen slinger. De Bavo heeft namelijk geen mechanisch, maar een van de oudere versies van een elektrisch uurwerk. Een

► *Het uurwerk van het St. Lucia-klooster staat veilig opgeborgen in het originele kabinet.*

► Het door een elektromotor aangedreven uurwerk van de St. Bavo-kerk heeft geen slinger en tikt niet.

continu draaiende elektromotor geeft een signaal naar de wijzeraandrijving, waardoor de wijzer elke zestig seconden verspringt. Het slagwerkgedeelte wordt eveneens door een elektromotor aangedreven.

Originele staat

In de toren van de kerk *Onze Lieve Vrouwe Hemelvaart* aan het Valkenburgerplein komen we weer een fabricaat van Eijsbouts tegen. Het inmiddels 82 jaar oude, nog geheel mechanische uurwerk verkeert in een uitstekende staat. Alle onderdelen zijn nog origineel, slijtage is na al die jaren voor het oog niet waarneembaar. Kerkgangers en omwonenden kunnen ervan op aan dat de klok op tijd loopt, want de koster zorgt dat het trouw elke week wordt opgewonden.

Blauwe wijzerplaten

Wie kent ze niet, de blauw betegelde wijzerplaten op de torenachtige opbouw van de *bibliotheek* – de voormalige Dreefschool – aan het Julianaplein. Ze hebben net als het gebouw zelf de typische kenmerken van de Amsterdamse School. Het is vermoedelijk de eerdergenoemde firma Addicks die direct bij de bouw in 1930 een elektrische uurwerkinstallatie heeft geplaatst. Centraal tussen de vier wijzerplaten staat een grote elektromotor. Een tandwielrein zorgt voor de juiste snelheid waarmee de vier assen de vier wijzerstellen aandrijven.

Verscholen

Onzichtbaar vanaf de openbare weg, verscholen tussen het groen achter het hoofdgebouw van *GGZ inGeest*, staat een in 1932 gebouwd kerkje met een toren-

▲ Bavo, Heemstede

▲ Bibliotheek, Heemstede

► *Simpel maar doeltreffend is de aandrijving van de schoolklok van de Bosch en Hovenschool.*

uurwerk. In het torentje bevindt zich de elektrische installatie die, vergelijkbaar met die in de Heemstedse bibliotheek, de wijzerstellen op de vier wijzerplaten rondom aandrijft. Een ander elektrisch signaal gaat naar de slaghamer voor het slaan van de hele en halve uren.

▲ *Bosch en Hovenschool, Heemstede.*

Schoolklok

Wat ziet het er nostalgisch uit, die ingemetselde schoolklok van de *Bosch en Hovenschool* aan de Adriaan Pauwlaan. Jammer, want deze schijn bedriegt. Aan de achterkant zien we slechts een klein doosje met een simpel snoertje dat met een stekker in een stopcontact zit. Dit is in 2010 zo aangebracht, maar is vast niet origineel. Een wijzerplaat is er altijd geweest, maar welk mechaniek er bij de bouw van de school in 1924 achter is geplaatst, is onbekend.

58 seconden

Zo'n zelfde snoertje met stekker zien we achter de klok die aan de buitenzijde van het *station Heemstede-Aerdenhout* hangt. De aandrijving van de perronklokken echter verdient enige extra uitleg. Want, als er ergens een klok op tijd moet staan, is het wel op het treinperron. Omdat het voor een goede dienstregeling van belang is dat alle perronklokken in Nederland exact dezelfde tijd aangeven, ontvangen ze daartoe allemaal het radiografische DCF77-signaal. De door een elektrisch motortje aangedreven secundewijzer draait zijn rondje iets sneller dan normaal: in ongeveer 58 seconden. Daarna blijft hij stilstaan tot de centrale impuls de wijzer een minuut verder doet springen.

Digitaal

Analoog maakt steeds meer plaats voor digitaal en de tijdaanwijzing gaat in dat opzicht met zijn tijd mee. Op keukenapparatuur en andere elektrische apparaten zijn digitale klokken inmiddels heel gewoon, maar ook in het straatbeeld komen we ze al steeds meer tegen. Nu nog alleen bij bushaltes, winkels en kantoren, maar straks wellicht ook op de openbare gebouwen of kerken in onze gemeentes. Digitale klokken zijn makkelijk, duidelijk en, tenzij er een stroomstoring is, zeer betrouwbaar. Maar of ze het winnen van de charme van de in dit artikel beschreven uurwerken? De tijd zal het leren.

Bronnen

Noord-Hollands Archief
Rijksbureau voor de Monumentenzorg,
Klokkenvorderingen 1942-1943.
Stichting tot Behoud van het Torenuurwerk, *Torenuurwerken, Tijd voor iedereen*, 2005.
www.torenuurwerk.nl
Met dank aan alle beheerders van bovengenoemde gebouwen voor de gastvrije ontvangst.

Boerderijen in Heemstede: de Dinkelhoeve of de boerderij van Milatz

Cees Peper en Marloes van Buuren

Boerderijen in Heemstede? Bijna iedereen kent de Dinkelhoeve aan de Herenweg waar menigeen dagelijks langs rijdt. Hoeve Nijverdal? Dat klinkt al wat onbekender, maar het is de boerderij vlakbij Hageveld, waar veel mensen hun verse eitjes halen. En boerderijen in Bennebroek? De enkele die er waren bestaan nu niet meer. Dit is het eerste artikel uit een serie waarin we aandacht besteden aan de nog in bedrijf zijnde en de verdwenen boerderijen in Heemstede en Bennebroek. In deze aflevering aandacht voor de Dinkelhoeve en als introductie een kort overzicht van boerderijen in Heemstede vanaf ongeveer 1900. Bennebroek komt later in deze serie aan de orde.

*Er waren grotere
bedrijven bij,
maar ook kleine
met maar een
paar koetjes en
wat kleinvee*

Hoe verder we teruggaan in de tijd, hoe lastiger het wordt precieze gegevens over boerderijen in Heemstede te verzamelen. Op het terrein van het huidige Hageveld lag de hofstede Willigenhorn, het Oude Slot had een boerderij en er waren diverse andere hofsteden. In deze serie beperken we ons tot de boer-

derijen die er in de 20ste en 21ste eeuw waren, al gaat hun geschiedenis soms terug tot vóór 1900. Rond 1900 waren er in Heemstede ongeveer tien boerderijen, wat verspreid over de gemeente. Er waren grotere bedrijven bij, maar ook kleine met maar een paar koetjes en wat kleinvee.

► De Dinkelhoeve aan de Herenweg kreeg in 2004 de status van gemeentelijk monument.

Boerderijen in Heemstede na 1900

Modelboerderij Bronstee, boerderij van 1907 tot 1937 (officieel pas opgeheven in 1963; vóór 1907 het bloembollenbedrijf van Jan van den Berg).

Boerderij van Hein Jansen, boerderij van 1931 tot 1962, tussen Wagnerkade, Bronsteevaart en het Spaarne (nu onder meer Franz Leharlaan).

Hoeve Nijverdal, Nijverheidsweg 45, eerst W.M.G. van der Hulst, nu Wim van der Hulst, rund- en pluimveebedrijf.

Boerderij van Van Beusekom (daarvoor Coenraad Milatz), in de hoek Esdoornkade – Blekersvaart. In 1935 te koop voor sloop (nu Vijfherenstraat en Jan van den Bergstraat).

Boerderij Slot, bij het Oude Slot, vanaf 1816 eigendom van de familie Beels, pachter van 1903 tot 1951: Emile Erens.

Boerderij van Van der Weiden, Zandvaartpad.

De Dinkelhoeve / boerderij van Milatz, Herenweg 61 (eerder eigendom van Ernst van Beusekom), nu Antoon Milatz, ecologisch melkbedrijf.

Boerderij van Van Schie, Glipperdreef tegenover Bosbeek (eerder Overthoorn geheten, eigendom van de eigenaars van Bosbeek). Pachters in de 20ste eeuw waren achtereenvolgens: W. de Wilde, Antoon Milatz, Cees van Schie en Piet van Schie. In 1974 gesloopt (nu Merlenhove).

Boerderij van Kortekaas, Prinsenlaan 24 (eerder 48) (1923/4-1940: Piet Jansen; 1940-1950: Lekx, daarna Kortekaas).

Boerderij van Jan Kooij, hoek Prinsenlaan. (Na Kooij onder eigenaar J. Mooser geen boerenbedrijf meer. Nu Prinsenhof.)

Boerderij Rusthof, Glipperweg 4 (nu manege).

Grensgeval

Boerderij Duin en Vaart, bij Boekenroode/ Alverna, nu Aerdenhout. Deze boerderij hoorde lang bij de buitenplaats Berkenrode, Heemstede.

Grondgebruik in Heemstede

Heemstede is nooit een echt agrarische gemeente geweest. Boerderijen lagen in de 19de en 20ste eeuw vooral aan de overkant van het Spaarne, langs de Noord- en Zuid-Schalkwijkerweg en in de Haarlemmermeerpolder. Een groot deel van de beschikbare grond in Heemstede werd ingenomen door de buitenplaatsen. Langs de Blekersvaart bepaalden de blekerijen met hun bleekvelden lange tijd het beeld, totdat in het midden van de 19de eeuw het verval

in deze bedrijfstak intrad. De gronden werden daarna vaak bestemd als bollenvelden en vervolgens vanaf ongeveer 1920 voor woningbouw. In 1911 was de totale oppervlakte van Heemstede 1157 hectare, waarvan 416 hectare grasland, 226 hectare bos en hakhout, 205 hectare bollenland, 54 hectare tuinen en boomgaarden en slechts 35 hectare landbouwgrond. In de 19de eeuw werden er wat aardappels, rogge en haver geteeld, maar nooit grootschalig. Daarvoor was de grond blijkbaar niet geschikt. Op de

► Raampje in de gewelfde kelder.

‘warmoezerijen’ teelde men onder meer wortelen, diverse soorten bonen, sla, andijvie en bloemkool, in de boomgaarden vooral appels en peren. ‘Boerenland’ was in Heemstede voornamelijk weiland en grasland.

De boerderij heeft een grote kelder met een tongewelf

De Dinkelhoeve

In Heemstede zijn er nog twee boerderijen waar het boerenambacht wordt uitgeoefend. De oudste is de Dinkelhoeve aan de Herenweg, nu het bezit van Antoon en Karen Milatz. Zij wonen en werken als de derde generatie Milatz op deze boerderij, die dateert uit de 18de eeuw.

In 1746 pachtte Klaas Huibertszoon van der Fits de boerderij van Constantijn Nicolaaszoon Sautijn, eigenaar van landgoed Ipenrode waartoe de hoeve toen behoorde. Het bedrijf werd destijds beschreven als ‘eene huysmanswoningh met hooyberg, schuur en omtrent sesentwintigh morgens lands, geleegeen aan

► De trap van ijselsteentjes naar de kelder.

de Heerewegh naast en voor de hofstede Ipenrode’.

Het pand is van het type langgevelboerderij. Dat wil zeggen dat woning en bedrijfsgedeelte in het verlengde van elkaar zijn gebouwd. Vanuit het woongedeelte kon je rechtstreeks de stal inlopen. Beide ruimten waren slechts gescheiden door een deur.

Het huis is diverse malen verbouwd. Het huidige aanzien dateert uit de 19de eeuw. De entree wordt gevormd door een groen geschilderd houten ‘klompenhok’ waarna je in een ruime ontvangstruimte komt. De boerderij heeft een grote kelder met een tongewelf. De kleine ramen die spaarzaam licht binnenlaten zijn fraai geplaatst in het gewelf. De kelder is het oudste deel van het huis en dateert uit 1746. Er heerst zomer en winter een stabiele temperatuur. Vriezen doet het er nooit. Het interieur van de boerderij heeft nog de sfeer van weleer. Charmant is het ongelijke vloeroppervlak, ontstaan door de bouw van de hoge kelder waarboven de opkamer is. Vanuit de keuken lopen de handgevormde gele ijselsteentjes van de trap door naar de kelder en er is er een houten trapje naar de opkamer. De toegang tot de kelder wordt gevormd door twee schuin geplaatste luiken die apart geopend kunnen worden. Aan de westzijde van het huis is de oude oorspronkelijke achtermuur zichtbaar. Vroeger was er in het zogenaamde karnhok een rosmolen, aangedreven door een paard. De rosmolen en de kelder duiden erop dat de boerderij er vroeger helemaal op ingericht was om de melk zelf te verwerken. In de kelder werden boter, kaas, melk en karnemelk bewaard. Tegenwoordig wordt de meeste melk door een zuivelverwerker opgehaald.

Het geheel is een plek om te blijven koesteren, al had het weinig gescheeld of de boerderij was in de jaren zeventig gesloopt. De gemeente, toen eigenaar van de Dinkelhoeve, wilde de Dinkellaan achter over het erf door laten lopen naar de Rijnlaan om de Dinkellaan ook aan die zijde te ontsluiten voor het verkeer. De familie Milatz en de gemeente konden echter niet tot overeenstemming

► In december 1971 viel het besluit dat de Dinkelhoeve behouden kon blijven. Vanwege de dreigende sloop in de jaren daarvoor was er geruime tijd niet veel aan het onderhoud gedaan.

komen over een bedrijfsverplaatsing. Onder invloed van maatschappelijke druk (de bewoners van de Dinkellaan en de Rijnlaan waren faliekant tegen sloop van de boerderij evenals de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek) ging de gemeente overstag en zag af van sloop. In 1985 kochten Antoon Milatz en zijn vader Gé Milatz de boerderij van de gemeente. Mede daardoor is de Dinkelhoeve voor de ondergang behoed. Gé Milatz was overigens degene die de boerderij de naam 'Dinkelhoeve' gaf, naar de in 1960 aangelegde Dinkellaan. Tot die tijd was het gewoon 'de boerderij van Milatz' en dat zeggen nu ook veel Heemstedenaren.

De familie Milatz

De naam Milatz komen we op verschil-

lende boerderijen tegen, niet alleen op de Dinkelhoeve. Maar de familie Milatz was niet uitsluitend een boerenfamilie. Zo was Franciscus Andreas Milatz (1763-1808) een bekende tekenaar en etser van Haarlemse stadsgezichten en landschappen in Kennemerland. Hij was lid van het Haarlems schildersgilde.

Een van zijn zonen, Coenraad Milatz (1796-1872), werd landbouwer en tuinder in Bloemendaal en betrok daarna een boerderij aan de Blekersvaart in Heemstede, waar acht van in totaal dertien kinderen zijn geboren. Coenraad was een sociaal bewogen man en bekleedde talrijke maatschappelijke functies. Zo was hij gemeenteraadslid, hooisteker (die in de tijd van hooibroei de hooibergen moest controleren), sergeant-majoor van de tweede brandspuit, lid van het Katholiek Armbestuur, kerkmeester en vanaf 1850 regent van het Wees- en Armhuis. Zijn oudste zoon Godefridus werd in 1891 ook gemeenteraadslid.

Johannes Godefridus (1842-1913), het elfde kind uit het gezin van Coenraad, was hulponderwijzer op de Voorweg-school. Hij was voor die tijd een vooruitstrevend man: hij gaf de kinderen gymnastiekles en vroeg B&W schriftelijk toestemming voor een dag buitengewoon verlof voor de kinderen om 'eene wandeling naar het nabijgelegen Bloemendaal te doen'.

▼ *Antonius Milatz (1886-1957) en zijn vrouw Anna Catharina Stut (1891-1975).*

► *Gé Milatz en een jonger broertje of neefje bij de boerderij. Een van de hulpen zit op de waterput. Links daarachter is het klompenhok.*

Wie aan het kortste houtje trok kon de boerderij aan de Herenweg pachten

Antonius Milatz, de eerste generatie aan de Herenweg

Onderwijzer Johannes Godefridus trouwde in 1876 met Apolonia van Beusekom (1857-1939). Ze kregen tien kinderen. Zoon Antonius Milatz (1886-1957) en zijn vrouw Anna Catharina Stut (1891-1975) hadden een boerderij aan de Glip in Heemstede, tegenover Bosbeek. Apolonia van Beusekom was de zus van Ernst van Beusekom (1864-1947), de toenmalige eigenaar van zowel de boerderij aan de Herenweg als een boerderij aan de Hoofdvaart in de Haarlemmermeer. In 1937, toen hij te oud begon te worden voor het boerenleven, heeft Van Beusekom zijn twee boerenneven bij zich geroepen, Antonius en nog een andere neef. Hij had twee luciferhoutjes, een lange en een kortere. Wie aan het kortste houtje trok kon de boerderij aan de Herenweg pachten; deze boerderij werd namelijk geschonken aan het Bisschoppelijk College Hageveld. Wie aan het langste houtje trok mocht de boerderij aan de Hoofdvaart in de Haarlemmermeer kopen. Antonius trok aan het kortste eind. Vrijwel meteen daarna verhuisde hij met zijn gezin naar de Herenweg, omdat hij op de boerderij aan de Glip

weg moest in verband met geplande woningbouw. Die zou er uiteindelijk pas in de jaren zeventig komen. Antonius Milatz heeft de boerderij aan de Glip aangehouden tot 1947.

Antonius en Anna Catharina hadden acht kinderen, twee meisjes en zes jongens. Deze moeten in die periode, samen met hun ouders dus tien personen, allemaal in de Dinkelhoeve hebben gewoond, met ook het nodige personeel. De ouders met hun jongste kinderen in de bedsteden en de rest boven op de zolder. Het is nauwelijks voor te stellen in de huidige tijd.

De tweede generatie: Gé Milatz (1926-2002)

Eén van de zonen van Antonius Gerardus Maria (roepnaam Gé) volgde de Middelbare Landbouwschool. Hij heeft daarna nog drie jaar als dienstplichtig militair gediend in het voormalige Nederlands-Indië. Na die periode keerde hij terug op de boerderij en werkte samen met twee oudere broers. Later met zijn jongste broer, die echter een eigen boerderij begon. Gé Milatz zette samen met zijn vrouw Lena van Saase (1932-2000) het boerenbedrijf voort. Zij kregen vier kinderen: Antoon (1959), Cora (1960),

▲ Gé Milatz bij de hooiberg.

► Gé Milatz legt aan basisschoolkinderen uit hoe je aan de hoorns de leeftijd van een koe kunt zien.

Cok (1962) en Anne-Marie (1966).

Gé Milatz was er steeds vroeg bij met modernisering. In de jaren vijftig had hij al een 'melkmachine', een vacuüm-pomp met twee melkketels. De melk werd vanuit de ketels in een emmer overgegoten en ging dan door een zeef de melkbus in. Die melkbussen werden op vaste tijden opgehaald, in de zomer twee keer per dag en in de winter één keer. Dit gaf altijd stress, want de boer moest steeds op tijd de melk in de bussen hebben. Daarom kocht Gé Milatz in de jaren zeventig een melktank die meteen koelde. Voortaan hoefde de melk dan maar eens in de twee, drie dagen opgehaald te worden en dat gaf meer rust.

De derde generatie: Antoon Milatz (1959)

Antoon Milatz kwam in 1978 in loondienst bij zijn vader. Hij volgde de Lagere Landbouwschool in Aalsmeer en de Middelbare Landbouwschool in Alkmaar. In 1983 vormde hij met zijn vader Gerard een maatschap en in 1991 nam hij de boerderij over. In 1998, op 71-jarige leeftijd, ging Gé Milatz het rustiger aan doen. Maar stilzitten was er niet bij. Hij hielp nog met melken, 's morgens om zes uur en 's middags om halfvijf, en ver-

► De stal bij Hageveld, gebouwd in 2009.

zorgde de moestuin. Gé Milatz overleed in 2002.

Antoon Milatz heeft nu zo'n 40 koeien en 25 kalveren en pinken. De koeien grazen 's zomers op gepachte gronden nabij Hageveld, waar ook de nieuwe stal staat. Het melken is tegenwoordig geheel gemechaniseerd en door moderne trekkers en andere werktuigen is het werk voor Antoon minder zwaar dan voor zijn vader. Moest vader Milatz in de winter alle mest met de hand de stal uit kruien, in de moderne stal gaat dit

met een automatische mestschuif en met de tractor. Toch blijft het nog steeds een fysiek zwaar beroep. Het grootste verschil met vroeger is dat de moderne boer een echte manager is. Hij is altijd bezig met het bepalen van een optimaal uitgebalanceerde manier van voeren en fokken en de zorg voor de optimale leefomstandigheden van de koeien, alles om te komen tot een hogere melkproductie. Hij wordt daarbij geholpen door allerlei informatiesystemen. Tegenwoordig is de computer niet meer weg te denken uit het boerenleven.

Sinds 2002 is het bedrijf van Antoon en Karen Milatz officieel gecertificeerd als ecologisch melkveebedrijf. De particulier kan er ook terecht voor verse rauwe melk uit een melkafgifteautomaat aan de Herenweg.

Zo wordt de traditie van het boerenbedrijf door de familie Milatz op een moderne manier voortgezet.

Bronnen

Noord-Hollands Archief, Woningkaarten Heemstede.

J.W. Groesbeek, Heemstede in de historie, 1972.

Frans Harm, 'Bronstee, vijf eeuwen, vijf bestemmingen', in *HeerlijkHeden* 153, 2012.

H. Krol en W. Mekking, 'De boerderij van Van Schie', in *HeerlijkHeden* 98, 1998.

C. Peper, 'Van Staveren en het Wilhelminaplein', in *HeerlijkHeden* 128, 2006.

www.dedinkelhoeve.nl

www.genealogieonline.nl

Met dank aan de familie Milatz.

Tot eer der ouderen, de stamboom van de familie Willink

Anja Kroon

In 1950 werd de inboedel van het Huis te Bennebroek geveild. De laatste Vrouwe van Bennebroek, Arnoldine Leonie Willink, was ongehuwd overleden en het huis werd leeggeruimd. Maar niet alle voorwerpen vonden hun weg naar de veiling. Op de zolder van het koetshuis ontdekte iemand vele jaren later een oude ingekleurde gravure. Niet interessant? Vergeten? Het achtergelaten kunstwerk vertelt veel over de oorsprong van de familie Willink.

De familie Willink is zo lang verbonden geweest met Bennebroek, dat het lijkt of zij er altijd heeft gewoond. Toch is dit niet zo. Pas sinds 1816 woonde er een Willink in het dorp. De familie had echter wel een lange voorgeschiedenis. Volgens overlevering kwam de stamvader Jan Willinck van een boerderij, de Willinkhof genaamd, in de buurt van Bredevoort in de Achterhoek. Familienamen werden in Overijssel en de Achterhoek vaak ontleend aan de naam van de boerderij waar men woonde. Jan Willinck, rond 1561 geboren, trouwde in 1591 met Judith Busschers uit Geesteren in Gelderland. Jan en Judith woonden met hun gezin eerst in Vreden aan de Berkel, maar later verhuisden zij naar een huis aan de Markt in Grol (Groenlo), waar zij in 1636 een dag na elkaar overleden. Zij waren beiden slachtoffer van een grote pestepidemie in dat jaar.

► *Het blaadje van Jan (1652), de vader van de bekende Amsterdamse schrijver Daniël Willink.*

Een hechte familie

Jan en Judith hadden een groot gezin. Ze kregen tien kinderen waarvan er twee jong overleden. Rond 1655 besloot de jongste zoon Gerrit alle kinderen en kleinkinderen van Jan en Judith in een 'geslachtboom' bijeen te brengen. De uitgave bestond uit een boek en een grote gravure van een boom die uit een tombe groeit. De jong overleden meisjes werden in de boom getekend als afge-

broken takken. De overige acht kinderen zorgden voor heel wat nageslacht. Aan de boom prijken circa 170 blaadjes, waarbij opgemerkt moet worden, dat ook echtgenoten en echtgenotes een eigen blaadje kregen. Zij hoorden er echt bij. De blaadjes van echtparen zijn steeds door een gezamenlijk steeltje met de tak verbonden. Het blaadje van Gerrit zit aan de bovenste kleine tak met de drie groene blaadjes. Hij stierf zelf in 1655, in het jaar dat het familieboek uitgegeven werd en liet een zoon na. Voor zover bekend is deze eerste uitgave van Gerrit Willink niet bewaard gebleven. We kennen de stamboom uit de tweede druk van het boek in 1721.

Familietrots

Bijna zeventig jaar na de eerste uitgave van de 'Stamboom der Willingen' vond de familie het van belang de nakomelingen van Jan en Judith opnieuw in kaart te brengen. De Willinks waren rond 1721 verder in aantal toegenomen, maar wat misschien belangrijker was, ze waren ook in aanzien gestegen. Veel leden van de familie hadden zich met succes als kooplieden in Amsterdam gevestigd en goede huwelijken gesloten. Men

▲ *De Stamboom der Willingen, vervaardigd rond 1655 of 1721. De maker is onbekend. (Particulier bezit)*

kon de status van de familie verhogen door te laten zien dat men respectabele voorouders had. Het boek uit 1655 werd aangevuld door Frans Willink met alle familieleden die na die datum waren geboren en gestorven. De gravure die Gerrit in 1655 had laten maken, werd echter niet aangevuld en kwam in de tweede druk als uitvouwbare plaat. Misschien

was dit een herdruk van de originele koperplaat, maar het kan ook een restant van de eerste druk geweest zijn. De op het Huis te Bennebroek achtergebleven handgekleurde gravure is mogelijk een van deze prenten. De maker is niet bekend. In het voorwoord van deze tweede druk schreef de Amsterdamse schrijver en dichter Daniël Willink, dat zijn verre

oudoom Gerrit een stamboom had laten maken, niet alleen om de ouden te eren, maar ook om de familieleden erop te wijzen, dat zij uit dezelfde stam voortkwamen en hetzelfde deugdelijke spoor van de voorouders moesten volgen. De familie Willink was trots op haar afkomst.

Daniël Willink (1676-1722), een bekend schrijver in de 18de eeuw

Daniël Willink was wijnkoper, maar ook schrijver van, onder andere, christelijke gezangen en gebeden. Hoewel Daniël geen groot dichter was, wordt hij toch gewaardeerd, omdat hij naast zijn moraliserende werk de bezienswaardigheden van Amsterdam en omstreken buitengewoon nauwkeurig heeft beschreven. *Amsterdamsche buitensingel* is een van die werken waarin hij zijn woonomge-

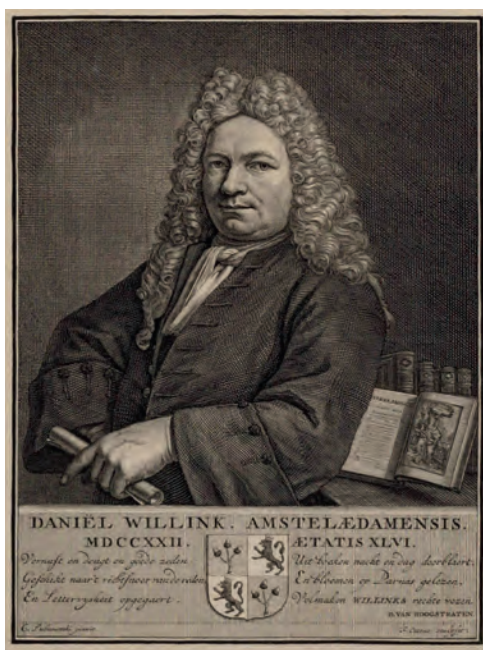
van Jan en Judith, te zien in de onderste tak rechts.

Veel Willinks waren succesvol in Amsterdam, maar onder de nakomelingen van Jan en Judith bevinden zich ook Willinks die naar het buitenland vertrokken. Er was een bloeiende tak in Hamburg (Dirk, geboren 1604), een consul in Liverpool (Daniël, geboren 1779), een koopman in New York (Jan Abraham, geboren 1780) en een consul in Bremen en Lubeck (Herman, geboren 1809) om er enkele te noemen.

De symboliek van de gravure en de titelprent

De tweede druk van het familieboek uit 1721 heeft een prachtige titelprent die gemaakt is door Frederick Ottens. Deze graveur heeft de symboliek van de 17de-eeuwse prent uitgebreid, want deze was zeker van blijvende betekenis voor de Willinks. Door de bekende symbolen opnieuw te gebruiken bevestigde de familie haar lange historie. Een aantal elementen is op beide prenten terug te zien. De stenen graftombe van Jan Willink en Judith Busschers, waarin de stamboom aanvankelijk wortelt, wordt in 1721 geplaatst in de groene Willinkhof waar de familie vandaan komt. Heel interessant zijn de twee figuurtjes met de toortsen die ook op beide prenten te zien zijn. Het knaapje met de omgekeerde toorts

Men kon de status van de familie verhogen door te laten zien dat men respectabele voorouders had

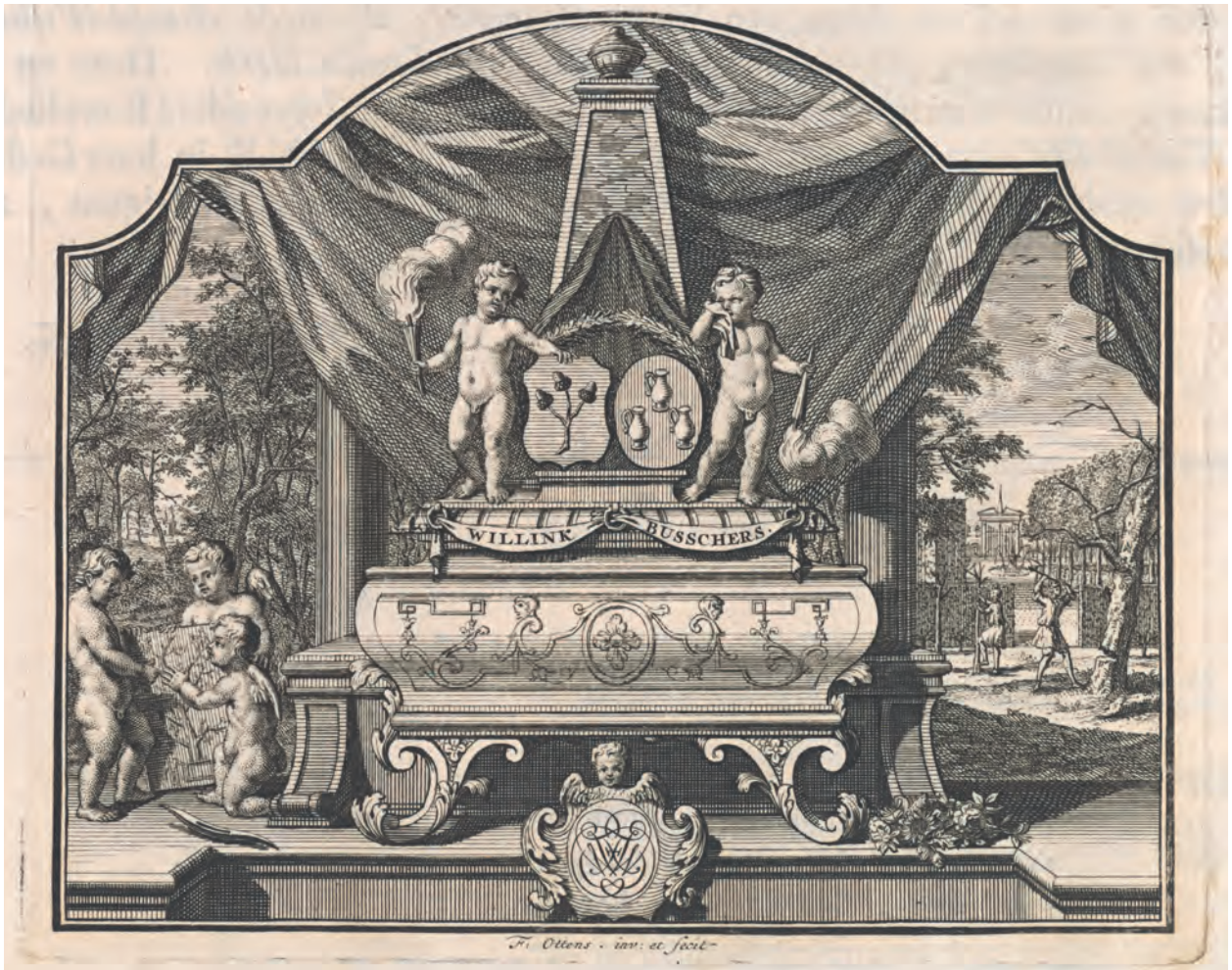

► Daniël Willink, een bekend dichter in de 18de eeuw. Hij schreef het voorwoord bij de tweede druk van de Stamboom der Willingen.

ving verheerlijkt. Verder schreef hij veel gelegenheidsgedichten voor zijn zeer uitgebreide familie. Zijn vader Jan (geboren 1652) was wijnkoopman en had nog net een eigen blaadje aan de stamboom uit 1655. Jan kwam uit een gezin van twaalf kinderen, zijn vader Jan (geboren 1627), was de zoon van ook weer een Jan (geboren 1593) en deze was de tweede zoon

► Het figuurtje met de uitdovende fakkel, symboliseert de dood.

▲ Het titelblad in de tweede uitgave van de Stamboom der Willingen uit 1721. Gravure van Frederick Ottens.

► De cupidofiguur naast de tombe draagt een opgeheven fakkel, symbool van het leven.

belichaamt zowel de figuur van Cupido als de Griekse god Thanatos voor de niet gewelddadige dood. Hij dooft de toorts en schetst zo het eind van het vergankelijk leven. Het Cupidofiguurtje met de opgeheven fakkel verbeeldt de glans en gloed van het levenslicht.

Ottens heeft een aantal symbolische elementen toegevoegd. De traditie wordt verbeeld door de drie 'knechtjes' die de oorspronkelijke stamboom van Gerrit Willink vasthouden. Op de achtergrond bindt en buigt een ijverige hovenier de jonge stammen en verwijst hiermee naar het kweken van deugd bij het jonge volk. De andere tuinman velt de oude stammen, die uitgebloeid zijn en uit de hof worden weggedragen. De bloemenkrans op de voorgrond, met haar bijna verwelkte bloemen duidt ook op de vergankelijkheid van het leven. Leven en Dood zijn in genealogisch opzicht belangrijke aspecten, omdat ze verwijzen naar de succesvolle voortzetting van de familielijn.

Het familiewapen

Hoewel de familie Willink niet van adel is, hadden zij vanouds een familiewapen. Op de familieboom uit 1655 staat het al afgebeeld (zie blz. 20): twee gevleugelde Cupidofiguurtjes vliegen naar de stamboom met

▲ *Detail van de cupidofiguur die met het familiewapen van de familie Willink boven de familieboom zweeft.*

links het wapen van de Willinks en rechts dat van de familie Busschers waarop drie kannen. Op de prent uit 1721 houdt de figuur met de opgeheven toorts het Willinkwapen vast en verwijst zo naar een levende en bloeiende familie. Het wapen van de familie Willink bestaat uit een gouden eikentak met drie eikels op een blauw schild. In Bennebroek is het wapen nog terug te zien in de Hervormde Kerk. Hier bevindt zich tegen de achterwand van de bank van de Ambachtsheer het alliantiewapen, het huwelijkswapenschild van de families Willink en Nutges.

◀ *Het familiewapen van de familie Willink met drie gouden eikels op een blauw schild.*

De derde druk

In 1767 voelde de familie Willink opnieuw behoefte aan uitbreiding van het familieboek. Deze keer aangevuld door P. B. te Deventer. Het is niet zeker voor wie de letters P.B. staan. De uitgevers rekenden blijkbaar op brede belangstelling, want in de Oprechte Haarlemsche Courant van juli 1766 werd de mogelijkheid geboden om voor vier gulden op het boek in te tekenen. Dit kon zowel bij de uitgever in Amsterdam als die in Almelo. Tevens werd gevraagd alle komende veranderingen in de familie aan hen door te geven. P. B. schreef in het voorwoord dat een uitgebreid familieboek heel nuttig was. Men kon zo kennis maken met zijn voorouders, maar ook bloedverwanten terugvinden die uit het oog verloren waren. Dat was wel gebleken bij de vorige uitgave. Daarbij was zo'n boek van nut als er verschil van mening over erfenissen was. P. B. voegde hier nog een christelijke opdracht aan toe. Het merendeel van de Willinks was zeer welvarend geworden. Het zou een bewijs van Christelijke 'familie-zugt' zijn als het 'geslacht der Willingen' de familieleden die, buiten hun schuld, arm waren geworden een helpende hand zouden bieden. Hiermee zouden ze God eren en de luister van de familie verder vergroten. De grote gravure werd in deze druk niet meer opgenomen.

Naar Bennebroek

De Bennebroekse ambachtsheren en -vrouwen stamden af van Hendrik (1592-1659), de oudste zoon van Jan Willinck en Judith Busschers, getekend in de grote tak linksonder. Hendrik woonde in Winterswijk, zijn zoon Anaias werd in 1632 in Deventer geboren en ook zijn kleinzoon Jan kwam in 1664 in die plaats ter wereld. Deze Jan, koopman van beroep, vestigde zich in 1698 in Amsterdam. Hij trouwde daar en werd er in 1748 begraven. Deze tak van de familie had zich nu in Amsterdam gevestigd, maar de banden met het oosten van het land bleven bestaan, want Jan kreeg in

► *Het alliantiewapen van het echtpaar Willink-Nutges op de achterkant van de bank voor de ambachtsheer in de hervormde kerk in Bennebroek. Het rode schild met de gouden dwarsbalk vormt het wapen van de gemeente Bennebroek.*

Amsterdam een zoon Wilhem (1701) die nog in Zwolle trouwde. Ook Wilhem was koopman in Amsterdam. Toen Wilhems vrouw overleed hertrouwde hij met Margaretha Hooft. Hun zoon Jan (1751-1826) was directeur van de Maatschappij ter Bevordering van de Landbouw en de vader van Arnoud David (1783-1854). Het Bennebroekse deel van de Willinkgeschiedenis is bekend. In 1806 trouwde Arnoud David Willink met Johanna Maria Nutges, de ambachtsvrouw van Bennebroek en zo werd in 1816 een

Willink de eerste ambachtsheer. Met de grondwetsherziening van 1848 vervielen de meeste rechten die verbonden waren aan de ambachtsheerlijkheid en werd het bestuur geregeld in de nieuwe gemeentewet. Opvallend is, dat zowel de dames als de heren van de familie, zich hierna nog steeds ambachtsheer- of vrouwe lieten noemen. De laatste Bennebroekse 'freule' Arnoldine Leonie Willink overleed op 19 maart 1950. Zij werd in de grafkelder van de Willinks achter de Hervormde Kerk bijgezet.

Opvallend is, dat zowel de dames als de heren van de familie zich hierna nog steeds ambachtsheer- of vrouwe lieten noemen

Bronnen

Amsterdamsch jaarboekje voor geschiedenis en letteren, 1888.

Nederlands Patriciaat, 73e jaargang, Den Haag 1989.

Stam-boom der Willingen; of Geslagt-register der nakomelingen van Jan Willink en Judith Buschers. Beginnende met het jaar 1591 en strekkende tot den jaare 1721, Amsterdam 1721.

Stam-boek der Willingen; of Geslacht-register der nakomelingen van Jan Willink, en Judith Buschers. Beginnende met het jaar 1591 en strekkende tot den jaare 1767, Deventer 1767.

M. Verkaik, *Het huis te Bennebroek en z'n bewoners*, Bennebroek 1992.

Website Koninklijke Bilbliothek, kranten.

Met dank aan Alexander de Bruin, hoofdconservator Noord-Hollands Archief.

Herenweg 180, een statige villa uit 1891

Marloes van Buuren

Respect voor de oorspronkelijke stijl waarin een huis gebouwd is, dat is een eigenschap die bij onze historische vereniging hoog in het vaandel staat. Herenweg 180 is in 2008 met precies dat respect verbouwd. Een toevallige ontmoeting met de huidige eigenares leidde tot een speurtocht naar eerdere bewoners en gebruikers van het pand dat vroeger bekend stond als Soeka Boemi of 'Het huis met de vaas'.

Als je vanaf de Lanckhorstlaan rechtsaf de Herenweg op gaat, ligt aan je rechterhand dicht aan de weg eerst een rij van zes wit geschilderde huizen. Daarnaast staat, iets meer naar achteren, het grote vrijstaande huis Herenweg 180. Het is goed mogelijk dat u er wel eens binnen bent geweest voor

een condoleance, want van 1976 tot 2006 was er een uitvaartorganisatie gevestigd. Toen Caroline van Reenen het huis in 2007 kocht, was er niet veel over van de grandeur die het ooit gehad moet hebben. Op de begane grond waren alle plafonds met maar liefst tachtig centimeter verlaagd, de oorspronkelijke hoge

► Herenweg 180 is gebouwd in 1891.

► De harmonie St. Michaël bij het tienjarig jubileum in 1919. Beschermer Jan Preijde zit in het midden tussen de geestelijk adviseur en dirigent Theo Tellings in.

deuren waren vervangen door bruine exemplaren, op de vloer lagen tegels en plavuizen, verschillende grotere kamers waren gesplitst en alles ademde een nogal sombere sfeer. Van Reenen kon er doorheen kijken en zag het als een uitdaging om, zonder concessies aan hedendaags comfort en gebruiksgemak, alles zo veel mogelijk in de oude sfeer terug te brengen.

Maar wat was die oude sfeer? Wat is de voorgeschiedenis van dit grote huis?

Johannes Preijde

Opdrachtgever tot de bouw van het huis was Johannes (Jan) Preijde (1858-1926). Jan was een kleinzoon van Jacob Preijde die in 1853 de grote bloembollenkwekerij Rozenburg kocht, oorspronkelijk eigendom van de familie Rosenkrantz. Het bedrijf en het bollenland lagen tussen de Herenweg en de Leidsevaart, ten noorden van de huidige Zandvoortselaan. De familie moet het goed gedaan hebben als je bedenkt dat Jan in 1891 als betrekkelijk jonge man van 33 jaar zich kon veroorloven zo'n groot huis te laten bouwen. De architect staat op de bouwtekeningen niet vermeld, maar de aannemer was G. Hulsebosch. Niet de minste want enkele jaren later, vanaf 1895 en later nogmaals vanaf 1902, was hij uitvoerder bij de

bouw van de Kathedrale Basiliek aan de Leidsevaart. En onder zijn leiding werden onder meer ook de rooms-katholieke kerk in Monnickendam (1900) gebouwd en de Bavo-school aan de Westergracht (1903-1904).

Jan Preijde en zijn vrouw Anna Geertruida Jacoba Bos hadden drie kinderen toen ze Herenweg 180 betrokken. Een vierde kindje was het jaar daarvoor overleden. Tussen 1892 en 1902 werden nog acht kinderen geboren. Het huis was met zo'n kinderrijk gezin dus goed gevuld.

Toen de vader van Jan, Gerard Preijde, in 1907 overleed, zetten Jan, zijn broer Cornelis en zijn oom Willem het bloembollenbedrijf samen voort. In 1909 werd de Harmonie Sint Michaël opgericht. Jan Preijde was van het begin af aan de beschermheer en schonk de harmonie het eerste echte vaandel. In 1912 bracht het muziekgezelschap de heer en mevrouw Preijde een serenade bij hun 25-jarig huwelijk.

In 1915 overleed Anna op 58-jarige leeftijd. In de jaren daarna zullen steeds meer kinderen het huis verlaten hebben en in 1923, als Jan Preijde 65 jaar is, verhuist hij naar de Kerklaan 129 in Heemstede en in 1924 naar Kerklaan 85, het rooms-katholieke Sint Bavogesticht. In maart 1926 is hij overleden en begraven op de katholieke begraafplaats bij

► *Deze foto geeft een indruk van het smeedijzeren hek dat er vroeger stond.*

de Sint Bavokerk. Het bericht over de begrafenis in Haarlems Dagblad van 17 maart meldt dat er enkele honderden belangstellenden waren, onder wie burgemeester Van Doorn, wethouder Droog, gemeentesecretaris Swolfs en vertegenwoordigers van het bestuur van de kerk, het Sint Bavo Gesticht, de afdeling Heemstede van de Algemene Vereeniging voor Bloembollencultuur en de harmonie Sint Michaël.

De familie Van der Hijden

De nieuwe eigenaars en bewoners van Herenweg 180 waren vanaf juli 1923 Christiaan J.G. van der Hijden, zijn vrouw Henriëtte Petrus en hun kinderen Els, Jetty en Pim. Zij waren niet lang daarvoor uit Nederlands-Indië naar Nederland gekomen. In ieder geval woonden ze eind 1921 nog in Pangkalan Brandan op Sumatra, waar Van der Hijden boor-inspecteur was bij de Bataafse Petroleum Maatschappij. Veel mensen zullen gedacht hebben dat Henriëtte van Indische afkomst was, maar zij kwam oorspronkelijk uit Armenië. Al vóór 1800 vestigden zich Armeniërs op Java en de kleine, vrij succesvolle Armeense gemeenschap in Nederlands-Indië werd

als Europees beschouwd, mede doordat ze ook christenen waren. Christiaan en Henriëtte hebben elkaar in Nederlands-Indië leren kennen, trouwden er en kregen er hun kinderen. De baboe kwam volgens overlevering mee uit Indië, maar ze kon hier niet aarden en ging na korte tijd weer terug. Het huis aan de Herenweg kreeg de Indische naam Soeka Boemi, wat letterlijk 'Bron van geluk' betekent. Het is niet helemaal duidelijk

► *Christiaan van der Hijden en zijn vrouw Henriëtte Petrus met één van de kinderen in Nederlands-Indië.*

► *Pim van der Hijden en zijn vrouw Margit Wollenweber bij hun huwelijk op 31 augustus 1962.*

waar de naam stond: op de smeedijzeren hekken of op het huis zelf.

Geer Rekoert, die in 1924 op Zandvoortselaan 10-12 geboren is, herinnert zich goed hoe hij als kind langs Soeka Boemi liep als hij naar de Bosch en Hovenschool in de Adriaan Pauwlaan ging. Om 12 uur, als hij uit school kwam, zat meneer Van der Hijden bij het raam in de serre een borreltje te drinken. In de tuin stond een kastanjeboom en Geer raapte in het najaar de mooie kastanjes op. Als hij zich binnen het hek waagde, tikte Van der Hijden boos op het raam.

Links van het huis stond de voormalige paardenstal. Vader Rekoert huurde in de oorlog de zolder van die schuur om er zink en lood op te slaan zodat dat materiaal niet in beslag genomen zou worden. Ook droogde hij er tabaksbladeren die hij naast het huis van zijn oudste zoon Jan in Bennebroek op een braakliggend stukje land geteeld had. Vader Rekoert bracht de gedroogde tabaksbladeren naar kruidenier Boer (Zandvoortselaan 8c) die de bladeren fermenteerde en ze fijnsneed op de vleesmachine.

Herenweg 180 bleef lang in de familie Van der Hijden. Zoon Pim, die van zijn eerste vrouw was gescheiden, trouwde in 1962 met de Duitse Margit Wollenweber. Hij had haar in Zandvoort leren kennen en daar woonden ze ook tot hun huwelijk. Daarna kwamen ze inwonen bij de ouders van Pim. Op de grote zolder hadden ze hun eigen verdieping met een klein keukentje. Hun dochters Caroline en Saskia zijn er geboren, in 1964 en 1968. Begin jaren zeventig lieten Pim en zijn vrouw tussen de schuur en Herenweg 180 een eigen woning bouwen, die huisnummer 182 kreeg. De schuur bleef staan, maar kreeg een plat dak. Later is Herenweg 182 gesplitst en zijn de noordelijke helft en de schuur verkocht en kreeg de voormalige schuur ook weer een schuin dak.

► *Nummer 182 is gebouwd naast de schuur waar Rekoert in de oorlogsjaren op zolder een voorraad zink en lood veilig verborg. De schuur heeft hier nog een schuin pannendak.*

▲ Margit versierde de fotoalbums met tekeningetjes van de lievelingsdieren van haar man.

Opgroeien in een bijzonder huis

Oudste dochter Caroline herinnert zich Herenweg 180 nog goed. Ook toen ze op nummer 182 gingen wonen, bleven ze natuurlijk veel bij oma komen (grootvader was overleden toen ze nog heel klein was). In de tuin kon je heerlijk spelen en graven, wat de meisjes graag deden. Ze groeven zelfs een hele vijver uit. Achterin de tuin, op de plek waar eerder een betegelde tennisbaan was, lag de moestuin, bijgehouden door tuinman Piet. Opvallend was de manshoge vaas

▲ Herenweg 180, geschilderd door tuinman Piet.

die in de serre aan de noordkant van het huis stond. Hij was meegenomen uit Nederlands-Indië. Door de grote vaas werd Soeka Boemi ook wel 'het huis met de vaas' genoemd. Grappig genoeg stond er bij een huis aan de overkant van de weg een kruik op een muurtje bij de dakrand. Daarom noemden Caroline en Saskia dat 'het huis met de kruik'. Moeder Margit was dol op dieren. Jarenlang ving ze in de grote achtertuin van Herenweg 182 gewonde en zieke dieren op: egels, een uil, een buizerd met een kapotte vleugel, ganzen met een manke poot, allemaal vonden ze bij haar onderdak en verzorging. Nummer 182 draagt dan ook de toepasselijke naam 'Snavelhof'. Bij de Van der Hijdens hadden ze altijd teckels en oma Henriëtte had later ook gorki's. Margit kon goed tekenen en heeft in de albums van de jaren zestig en

zeventig op allerlei plekken teckeltjes bij de foto's getekend.

Kamers te huur bij Könings

Van ongeveer 1973 tot 1976 was het pand van R.M.A. Könings. Hij had een hotel gehad in Amsterdam, maar wilde naar een wat rustiger omgeving. Hij heeft met zijn vrouw en twee kinderen een paar jaar in het huis gewoond. Ze verhuurden, zoals meer mensen in de buurt, regelmatig kamers aan vrouwen die bij de Bloemenhovekliniek een abortus lieten plegen en hun begeleiders. Veel luxe kunnen de gasten er niet gehad hebben. Het huis had slechts één badkamer en daar mochten de gasten geen gebruik van maken. Caroline van der Hijden weet nog dat Könings het bellenbord verwijderd heeft dat vroeger naast de trap hing. Daarop kon het bedienend personeel in de tijd van Preijde en Van der Hijden zien in welke kamer er gebeld was.

Könings was daarna van 1984 tot 2008 de eigenaar van café de Rusthoek in Vogelenzang.

Uitvaartorganisatie

In 1976 vestigde Uitvaartverzorging Kennemerland zich in het pand Herenweg 180. In 1993 fuseerde het bedrijf met de Associatie voor Uitvaartverzorging in Haarlem tot Associatie Kennemerland. Daarna is het overgenomen door Yarden en in 2006 hebben zij het pand verlaten. Het pand stond daarna tot 2007 te koop.

Heeren 1891

In oktober 2007 kocht Caroline van Reenen het pand met als doel het creëren van enkele vergaderruimtes en kantoorfaciliteiten. In 2008 opende Heeren 1891 er z'n deuren. Dit bedrijf is verbonden aan HOEZO! Projectmanagement & Congresorganisatie. Heeren 1891 heeft aan de Herenweg diverse luxe, sfeervolle vergaderruimtes, die gehuurd kunnen worden in combinatie met een lunch, borrel of diner. Verder houdt het bedrijf zelf er kantoor.

De sfeer die het pand van binnen en van buiten nu uitstraalt werd bereikt na een ingrijpende verbouwing. Met name beneden zag er donker en hokkerig uit. Gelukkig kwamen onder de verlaagde plafonds nog ornamenten vandaan. Al waren die beschadigd, ze konden dienen als uitgangspunt om nieuwe ornamenten te maken. De ruimtes kregen hun oorspronkelijke hoogte terug met de daarbij passende kozijnen en deuren. Die zijn gekopieerd van boven, waar gelukkig de originele deuren wel bewaard waren gebleven. De vastgekitte houten binnenuiken werden weer rollend gemaakt en de fraaie trap naar boven kreeg weer z'n statige aanzicht. Aan de zuidkant van het huis kwamen buiten weer louver-luiken.

Er werden uiteraard ook concessies gedaan ten gunste van wat modern en praktisch is. De schuiframen boven zijn vervangen door valramen. Hier en daar werd de indeling aangepast en vanzelfsprekend zijn het sanitair, de keuken en de verwarmingsinstallatie modern. De nieuwe keuken bevindt zich nog wel op de originele plaats. Het hek aan de weg is geïnspireerd op oude foto's maar sluit elektrisch. Het is een plezier om te zien hoe het huis z'n allure heeft teruggekregen.

▲ Zijingang aan de zuidkant.

► De schilder heeft veel werk aan deze fraaie dakranden.

▲ Plafondornament.

► Tiptop in de verf
komt alles weer mooi
tot zijn recht.

▼ De grepen zijn nieuw, maar geheel in stijl.

Bronnen

Marcel Bulte, Wim Post, *Bloeiende bedrijvigheid*, Haarlem 2002.

A. Erfteijer, A. Looyenga, M. van Roon, *Getooid als een bruid, de nieuwe Sint-Bavokathedraal te Haarlem*, Haarlem 1997.

Ina Mostert, 'Brasserie Vogelenzang, voorheen café Rusthoek' op: www.dorpvogelenzang.nl

Pascale van der Vorst. 'De familie Van der Hijden en Herenweg 180: Het huis met de vaas', in: *HeerlijkHeden* 124, 2005. (In dit artikel staan een paar onjuistheden die in het bovenstaande gecorrigeerd zijn.)

kranten.kb.nl

nl.wikipedia.org/wiki/Sukabumi

www.genealogieonline.nl

www.noord-hollandsarchief.nl/kranten/102/456/

www.stmichael-heimstede.nl

Met dank aan: Caroline van Reenen, Caroline van der Hijden, Geer en Marion Rekoert.

Heemstede in beeld: collectie glasnegatieven 1928-1934

Klaartje Pompe

In het slot van deze serie oude foto's van Heemstede doet het Noord-Hollands Archief een oproep om te helpen bij het vinden van meer gegevens over een aantal beelden.

Door foto-opdrachten heeft de gemeente Heemstede in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw de veranderingen in het dorp vastgelegd. Sommige beelden tonen een verstillend en leeg Heemstede, andere laten de vernieuwing en verandering te zien. Op de ene foto een karakteristiek vervalven dorpshuisje en op de andere foto de bouw van een nieuw complex huizen. De hele collectie is te bekijken op www.beeldbank.noord-hollandsarchief.nl/Collecties/Collectie_glasnegatieven

gemeente Heemstede. Helaas zijn niet alle glasnegatieven met een beschrijving van de locatie of de afgebeelde personen aangeleverd. Geïnteresseerden zijn van harte uitgenodigd om te kijken of ze aanvullende gegevens rond locatie, personen of gebeurtenissen op deze onbekende foto's kunnen aanleveren. Het reactieformulier bij elke afbeelding op de Beeldbank biedt daartoe gelegenheid. Het Noord-Hollands Archief hoopt op veel aanvullingen!

▲ Acht kinderen aan het vissen bij de waterkant, wellicht de Groenendaalkade. Links op de foto een markant wit gebouw, een bedrijfspand?

▲ Zandvaartkade, 1929. De heren links staan misschien wel op een deel van het brugdek bestemd voor de Zandvaartbrug. Op de achtergrond links de Bavokerk, de IJzeren brug en Binnenweg 1 (nu Flamingo Casino en Bij Bomans). Rechts staan de huizen van woningbouwvereniging De Haemstede aan de Zandvaartkade en het Haemstedeplein.

► Bouw van de Zandvaartbrug, 1929, gefotografeerd in oostelijke richting. De verspringing in de bekisting zie je nu nog terug bij de hoek, het trappetje en de balustrade van de brug. Op de achtergrond links is nog net de koepel van Hageveld te zien. Ook in de bouw waren er rangen en standen; arbeiders met petten en heren met hoeden op. Verder valt op hoe handmatig toen gebouwd werd.

► Waarschijnlijk stonden deze inmiddels gesloopte huisjes aan de Leidesevaartweg 93-97, vlak bij de Zandvoortselaan. Op het bord boven de dubbele deuren staat Huisstede en gedeeltelijk leesbaar Hoenderdos. Huisstede was een aannemer en Hoenderdos een brandstoffenhandel. Nog net zichtbaar als je de foto op groot formaat ziet, zijn de draden achter het linker huis. Dat is de bovenleiding van de spoorlijn, die in 1927 geëlektrificeerd is. Links naast het huis staat een bokpaal en rechts een enkele paal voor de stroomkabel.

► Oud Berkenroede aan de Herenweg 145 is een rijksmonument. Het werd eind 18de eeuw gebouwd. Van 1891 tot 1904 was het 't woonhuis van David Eliza van Lennep, burgemeester van Heemstede.

De woningen van Bouwbureau J.E. Baalbergen & A. Volkers

Marc de Bruijn

Bouwbureau J.E. Baalbergen & A. Volkers bouwde in de jaren twintig en dertig van de 20ste eeuw een groot aantal huizen in Heemstede: grote woningen in rode baksteen met een pannendak, erker en glas-in-lood ramen. In dit tweede en laatste deel leest u hoe ze de bouw van die huizen aanpakten, over het prestigieuze Huize Karoly uit 1925 en over wat ze daarna tot 1940 nog bouwden.

▼ *Huize Karoly, Heemstedse Dreef 274-276, hoek Jeroen Boschlaan.*

De meeste bouwbedrijven of aannemers in die tijd werkten volgens dezelfde manier. Natuurlijk kon de aannemer een woning in opdracht bouwen, maar hij kon ook als een soort projectontwikkelaar werken. Hij kocht dan een stuk grond van het gemeentelijk grondbedrijf of van een particulier. Vervolgens werd dit in fases volgebouwd en probeerde hij de woningen te verkopen

of, als dit niet lukte, te verhuren. Bij veel concurrentie kocht een bouwbedrijf het liefste veel grond om zo anderen voor de voeten te lopen. Dat investeren in grond legde natuurlijk wel een flink beslag op de financiën. Om de risico's beperkt te houden, bouwde een aannemer meestal niet te veel woningen tegelijk, bijvoorbeeld één of twee vrijstaande woningen, twee-onder-één-kap of een rijtje huizen.

Huize Karoly werd in een kleine tien maanden gebouwd, in een tijd waarin er niets prefab was en iedere plank werd gezaagd en gespijkerd

De huizen werden rechtstreeks verkocht of via een makelaar of een bemiddelaar zoals 'Heemstede's Woningbureau'. Het ontwerp van de woningen kwam van een architect, die in het bestek de kwaliteit van het bouw materiaal aangaf. Hier zien we dat Baalbergen en Volkers veelal beter bouwden dan werd geëist. Gaf de architect bijvoorbeeld een balkdikte aan van twintig centimeter, dan bouwden Baalbergen en Volkers met vijftientig centimeter. Dit maakte hun woningen wat duurder, maar tegelijkertijd solider. Tot in de jaren zeventig van de vorige eeuw taxeerden makelaars door Baalbergen & Volkers gebouwde huizen hoger dan vergelijkbare huizen van andere aannemers.

Vaak gebeurde het dat de tekeningen van inmiddels gebouwde woningen nog een keer gebruikt werden op andere locaties. Bouwbureau B&V deed dat bijvoorbeeld met Van Slingelandtlaan 3 t/m 9 en 14 t/m 20 (hier zijn enkel de kamers van het eerstgenoemde blok een meter langer), Buyslaan 4, 6 en het blokje Van de Spiegellaan 29 / Lanckhorstlaan 99.

Cornelis Kwak en 'Heemstede's Woningbureau'

In 1925 bouwde Baalbergen & Volkers z'n duurste pand: Heemstedse Dreef 274 en

276. Dit enorme huis met de naam Karoly werd gebouwd voor Cornelis L. Kwak (1879-1947) en werd de hoofdzetel van 'Heemstede's Woningbureau', het makelaarskantoor van Kwak. Het pand lag op een strategisch punt aan de Heemstedse Dreef. Kwak noemde het zelf 'De poort van het veel gezochte Heemstede'. Erachter verrezen de fraaie woningen van de Schildersbuurt, naar het zuiden de woningen aan de Dreef. Huize Karoly werd in een kleine tien maanden gebouwd, in een tijd waarin er niets prefab was en iedere plank werd gezaagd en gespijkerd. Het huis kostte 30.000 gulden en dat was voor die tijd een heel fors bedrag. Later bouwde Baalbergen & Volkers er nog een garage bij.

Cornelis Kwak had flinke sommen geld uitgeleend aan Jan Baalbergen en Aalt Volkers. De leningen van Kwak werden terugbetaald door voor hem huizen te bouwen, hem een percentage van de winst op verkochte huizen te geven of door gewoon af te lossen. Door de jaren heen hielden Baalbergen en Volkers een persoonlijke band met Kwak. Naarmate de zaken bij B&V beter gingen, vooral in de tweede helft van de jaren dertig, draaide de verhouding om en leende B&V geld aan Kwak.

► Heemstede's Woningbureau in 1940, gevestigd in Huize Karoly aan de Dreef.

Liefde op het eerste gezicht

'Huize Karoly' ligt op de hoek van de Heemstedse Dreef en de Jeroen Boschlaan. Het heeft twee huisnummers:

▲ *Sjef van Kleef en Elly van Kleef-Uitendaal bij de hoofdingang van hun huis, met daarboven de fraaie gevelsteen 'Karoly'.*

Heemstedse Dreef 274 en 276. Nummer 274, centraal in het voorfront, was de ingang van de kantoorvilla.

We spreken met de huidige bewoners, het echtpaar Sjef van Kleef en Elly van Kleef-Uitendaal. 'Voordat we hier in 1992 kwamen wonen, hebben we eerst aan de Eemlaan gewoond en daarvoor op de Voorweg. De Eemlaan is nog gebouwd op grond van mijn ouders', vertelt mevrouw Van Kleef-Uitendaal, lid van de bekende Heemstedse familie. Haar vader was exploitant van het Verversingshuis Groenendaal. Zelf werkte ze vijftien jaar als hoofd van de speeltuin van Groenendaal, maar ook op diverse buitenplaatsen in Engeland. Haar man Sjef van Kleef komt uit Zuid-Limburg. Hij was docent aan het Ondernemers-

college in Haarlem en gaf daar les in management en marketing voor de detailhandel. Daarnaast was hij directeur van een eigen middenstandsschool in Heemstede, een avondopleiding. Veel Heemstedse ondernemers zaten bij hem in de 'schoolbankjes'. Ook schreef Sjef van Kleef schoolboeken voor Wolters Noordhoff en maakte hij voor landelijke examens opgaven voor het vak Commerciële Vorming.

'We kochten het huis in 1992. Ik was er direct verliefd op', vertelt de heer Van Kleef. 'Mijn vrouw kende het, ze wist dat het eerder kantoor en woonhuis van Cornelis Kwak van het Heemsteeds Bouwbureau was geweest. Gaandeweg hebben we meer informatie gekregen.

Je zou Kwak nu een projectontwikkelaar noemen. Hij kocht terreinen in Heemstede en ook in andere plaatsen en liet er dan huizen op bouwen, die hij weer verkocht of verhuurde. Of hij kocht net gebouwde woningen en verkocht deze dan weer door. De mooiste woning liet hij voor zichzelf bouwen.' Architect was K. Jonkheid (1893-1986), ook bekend van het gebouw van de Koninklijke Roei- en Zeilvereniging Het Spaarne, de Bosch en Hovenschool en andere huizen in Heemstede, ook aan de Heemstedse Dreef. Jonkheid bouwde voor zichzelf een soort pendant van Huize Karoly aan de overkant van de Heemstedse Dreef (nummer 267, 'De Opbouw') en ging daar wonen.

Mevrouw Van Kleef-Uitendaal: 'Karoly is een groot huis, maar het is niet kolossaal. Het heeft sfeer en het allermooiste is dat het zo licht is. Van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat vangt het huis de zon. Daar is over nagedacht, want daarom heeft Jonkheid het in een soort zeshoekige vorm met twee vleugels ontworpen. De westkant loopt parallel aan de Dreef, de oostkant aan de Jeroen Boschlaan. Overal zitten ramen, 82 in totaal. Op twee plekken zit er nog glas-inlood van Atelier Bogtman uit Haarlem. Ook het houtwerk is prachtig, van de ramen maar vooral dat van de trappen.' Haar echtgenoot vult aan: 'Het huis heeft vijf volle etages op stahoogte: een

▲ *Het zeshoekige huis met 82 ramen vangt op ieder moment van de dag volop het licht.*

souterrain, de begane grond, de eerste verdieping, en zolderetage en daarboven nog een grote bergzolder, in totaal 1400 kubieke meter en 420 vierkante meter. Er was vroeger een aparte dienstbodenwoning in het huis, met een eigen opgang.

afkomstig uit Hongarije. Karoly kwam op vierjarige leeftijd naar Nederland. Na de dood van het echtpaar Kwak (Cornelis Lourens Kwak overleed in 1947,

Karoly Forintos

Huize Karoly werd gebouwd in 1924-1925. Cornelis Kwak noemde het naar zijn aangenomen zoon, Karoly Forintos,

▼► *Op twee plekken in het huis zit nog glas van Atelier Bogtman.*

zijn echtgenote Sophia Korthof in 1957) woonde de familie Forintos er met drie kinderen en zette Karoly Forintos de werkzaamheden van Kwak voort. Kort na de oorlog werd op de tennisbaan een nieuwe woning gebouwd, nu Dreef 272. De monumentale, beeldbepalende beuk die in de tuin staat dateert van vlak na de bouw van Huize Karoly en is dus bijna negentig jaar oud.

Door een noodlottig ongeval overleed mevrouw Forintos. Karoly trouwde daarna met de dame die na het overlijden van zijn eerste vrouw het huishouden ging besturen, Henriëtte Peters.

Aan het begin van de jaren negentig van de 20ste eeuw zat het Accountantskantoor Van der Goes tijdelijk in Karoly. De bedoeling was dat het hele pand kantoor zou worden maar dat werd door de gemeente Heemstede niet toegestaan, uit angst dat anders de hele Heemsteedse Dreef zou 'verkantoren'. Toen is ook bepaald dat er in de huizen aan de Dreef maximaal veertig vierkante meter kantoor mag zijn en in andere huizen vijftientig.

Meneer Van Kleef: 'Er speelde toen een hele procedure, met een kort geding. De buurt was ook bang voor parkeerover-

last en zo. De toenmalige makelaar had Karoly verkocht als kantoorpand, maar dat mocht dus niet. Later is dat nog in der minne geschikt. Van der Goes ging eruit, ene Van der Spil kocht het maar verkocht het binnen drie maanden aan ons, omdat hij bang was voor de procedures. Ik had veel minder kantoorruimte nodig en voor ons was belangrijk dat er ruimte was voor onze drie kinderen.'

'Ondertussen was er in de jaren zeventig en negentig heel wat karakteristieks binnen verdwenen', gaat mevrouw Van Kleef-Uitendaal verder. 'Er zijn toen veel systeemplafonds aangebracht en op de parketvloeren is vast tapijt geplakt. Ook liep er overal bedrading.' Haar man vult aan: 'Het pand werd indertijd gehuurd door een reisbureau, de voorloper van Holland International. Onder de vloer waren draden getrokken voor de telex, waarmee de boekingen bevestigd werden. Ik had toen veel contact met mevrouw Peters, de weduwe van Karoly Forintos. Ze werd ook Tante Jetje genoemd. Zij kwam uit Noord-Limburg en ik uit Zuid-Limburg, dus dat gaf een band. Ze was een heel ontwikkelde vrouw, met een scherp zakelijk instinct en ze heeft me veel verteld over haar overleden man en over het Huize Karoly. In 1997 is ze overleden. Ik heb indertijd nog een Nederlandse vlag van haar gekregen, van drie bij anderhalve meter. Deze paste aan de vlaggenmast in de voortuin. Later, toen ze overleden

◀▲ Gelukkig zijn in de jaren zeventig niet alle karakteristieke elementen verdwenen.

was, reed de begrafenisauto met de kist met Tante Jetje langs Huize Karoly, waar ze altijd zo plezierig gewoond had. Ik had toen de vlag als eerbetoon halfstok gehesen.'

Mevrouw Van Kleef: 'We hebben het hier heerlijk in Huize Karoly en het is ook voor onze drie kinderen een geweldig huis geweest.' Meneer van Kleef: 'Jammer dat het hele archief van Cornelis Kwak indertijd weggegooid is. Ik heb het altijd opvallend gevonden dat het huis van binnen door Kwak niet eens zo luxueus ingericht is. De luxe zat vooral van buiten, met al dat schitterende houtwerk, glas-in-lood en die ramen. Het is en blijft de toegangspoort naar de Heemstedse Dreef.'

Baalbergen & Volkers villapark

Vanaf 1926 verplaatsten Jan Baalbergen en Aalt Volkers hun bouwactiviteiten. De concurrentie in de omgeving van de Jan van Goyenstraat was hevig en de prijzen waren daardoor laag. B&V besloot te gaan bouwen aan de westzijde van de Heemstedse Dreef. Hier werd, deels door B&V, een nieuwe woonwijk gebouwd, gunstig gelegen tussen Herenweg en Binnenweg en aan de Lanckhorstlaan.

In 1926 werden nog woningen opgeleverd aan de Rembrandtlaan (het rijtje 2 t/m 16), de Van Merlenlaan (11, vrijstaande woning) maar ook al aan de Paulus Buyslaan en A. Duycklaan. Later werd er verder gebouwd in de twee laatstgenoemde lanen, aan de Lanckhorstlaan en aan de Van Slingelandtlaan en de Van de Spiegellaan.

Een groot deel van de woningen aan de Paulus Buyslaan, de Antonis Duycklaan, de Van Slingelandtlaan en de Van de Spiegellaan is in de jaren 1926 t/m 1939 gebouwd door Baalbergen en Volkers. We mogen de wijk hier best het 'Baalbergen & Volkers villapark' noemen, want zo noemden ze het zelf ook in hun eigen brochure: 'In de omgeving van de Adr. Pauwlaan en de Paulus Buyslaan hebben wij een villapark gebouwd, dat genoemd mag worden. Onze huizen munten uit door degelijkheid en schoone architectuur. In den loop der jaren vestigden zich in onze huizen tientallen burgers uit de steden, zoals medici, advocaten, officieren van de groote vaart en anderen, zoomede Oud-Indisch gasten. Zegt het u niets, dat zelfs in dezen tijd onze huizen goed verkocht worden en dat onze kopers tevreden zijn?'

In 1926 verhuisde Aalt Volkers naar de Paulus Buyslaan 19, door B&V

► In het zijraam naast de voordeur van Van Slingelandtlaan 9 liet Baalbergen een glas-in-loodraam aanbrengen met twee ovalen waarin een metselaar en een timmerman zijn afgebeeld.

zelf gebouwd. Nog veel later ging Jan Baalbergen wonen in Van Slingelandtlaan 9. Daar was ook het kantoor. Dit laatste huis werd gebouwd tussen juni en december 1930. De bouw kostte inclusief grond 11.500 gulden en er werd daarbij door Jan zelf geschilderd.

Het huis werd tot in de jaren zeventig bewoond door de familie en later door een dochter. Het was speciaal voorzien van zeer fraai houtwerk en glas-inlood.

Reclame – Ideaal Wonen

Bouwbureau J.E. Baalbergen en A. Volkers deed ook aan reclame. In de eerste plaats natuurlijk door een bord te plaatsen daar waar gebouwd werd. Maar B&V adverteerde ook in de Stadseditie van De Oprechte Haarlemse Courant, in het Haarlems Dagblad, in de Telegraaf en in De Woningcourant. Van 1929 tot 1941 werd er ook geadverteerd in de Heemstedse Courant en van 1935 tot 1942 in het jaarboekje van de Gereformeerde Kerk in Heemstede. Zowel Jan Baalbergen als Aalt Volkers waren lidmaat van deze kerk.

Rond 1935 liet B&V een eigen reclameboekje verschijnen onder de titel 'Ideaal Wonen'. In het boekje van twaalf pagina's werd uitgelegd, waarom het ideaal was om te wonen in Heemstede en vooral in een woning gebouwd door Baalbergen & Volkers. Bij het boekje hoorde een bijpassende envelop. 'Ideaal Wonen' werd allereerst in de omgeving verspreid, maar B&V maakte op een slimme manier extra reclame. Het boekje werd per post verzonden naar de haven van Lissabon en daar tijdens een tussenstop van de schepen uit Nederlands Oost-Indië richting Nederland uitgedeeld. Zo hadden de passagiers gedurende het laatste deel van hun reis naar het vaderland de gelegenheid zich rustig op een vestigingsmogelijkheid te oriënteren. Dit verklaart mede het behoorlijk grote aantal kopers met een Oost-Indische achtergrond van huizen van Baalbergen & Volkers. Het volledige boekje is via onze website www.hv-hb.nl in te zien.

Werklui en bewoners

Er werd in die tijd overigens best snel gebouwd. Het kortst duurde de bouw van Herenweg 75 in 1931, zo'n drie maanden. Gemiddeld duurde het bouwen van een huis door B&V zeven en een halve maand. Dat was in een tijd dat veel met de hand aangevoerd werd en de metselaar nog met een stapel stenen de ladder opklom. Baalbergen en Volkers werkten veel samen met vaste onderaannemers. De offertes van de verschillende onderaannemers werden doorgesproken en vergeleken met de berekening die Jan en Aalt zelf hadden gemaakt, tot er overeenstemming bereikt werd. Opvallend is dat B&V het belangrijk vond dat de onderaannemers ook redelijk verdienden aan een klus. Kwaliteit leveren stond voorop.

Van ongeveer 75 procent van de eerste kopers van huizen van B&V weten we het beroep. Duidelijk is dat vooral beter gesitueerden gingen wonen in huizen gebouwd door Baalbergen & Volkers. Logisch ook gezien de prijsklasse. We komen directeuren en adjunct-directeuren tegen, dames, variërend van weduwen tot aan een jonkvrouw en een lerares, een 'koopman of reiziger', gepensioneerden, meesters in de rechten, professoren of doctors en kapiteins.

De latere jaren van B&V

Tussen 1934 en 1937 bouwde B&V aan de Crayensterlaan en de Caesar Francklaan. In 1935 bouwden ze twee woningen in de Johannes Verhulstlaan, tegen de Dreef aan. Deze woningen waren lastig te verkopen, omdat dit stuk Heemstede indertijd kouder was dan de rest van het dorp doordat de wind daar vanuit de open Haarlemmermeer Heemstede binnenkwam. Pas na de Tweede Wereldoorlog zou de grond daar verder volgebouwd worden.

Kort voor de oorlog werd er nog gebouwd aan de Pieter Aertszlaan, de Heemstedse Dreef en opnieuw aan de Van Slingelandtlaan. In de oorlogsjaren kwam alle particuliere bouw stil te liggen. De bezetter nam maatregelen

Alles gelardeerd met fraaie anekdotes, onder meer over de fratsen die hij uithaalde met zijn schaakvriend Godfried Bomans

die bouwen (behalve voor de Duitsers zelf) vrijwel onmogelijk maakten. In Heemstede zijn er gedurende de gehele oorlog maar veertig bouwaanvragen goedgekeurd, terwijl het er vóór die tijd zo'n honderd per jaar waren.

B&V stopte de bouwactiviteiten en richtte zich vooral op kleine reparaties. Ook werd het Bouwbureau in 1941 uitgebreid met een 'makelaarderij', vooral om te voorkomen dat ze anders wellicht voor de Duitsers moesten bouwen. Het Bouwbureau Baalbergen & Volkers wist de oorlog door te komen, drijvend op inkomsten uit hypotheek, rente, uitgeleende gelden, burgerwerken en het verhuren van woningen die nog in bezit waren.

Na de oorlog was Jan Baalbergen uitgebouwd. Hij leefde van zijn huur- en rente-inkomsten. Aalt Volkers bouwde nog samen met F.H. van Emmerik elf panden tussen 1951 en 1957, waarvan zeven op bouwgrond van B&V aan de Bachlaan (8, 10 en 12) en de Johannes Verhulstlaan (7, 9, 11 en 13), een woning aan Herenweg 139 en een in de Croesenstraat in Haarlem.

B&V was in de jaren vijftig en zestig feitelijk een bedrijf in ruste, tot het in 1968 opgeheven werd. Toen gingen Jan Baalbergen en Aalt Volkers, beiden inmiddels 72 jaar, naar de Kamer van Koophandel en verklaarden dat het 'Bouwbureau J.E. Baalbergen en A. Volkers' was opgeheven.

Hoe het is overgeleverd

Dat we zoveel weten van Baalbergen en Volkers, komt door de kleinzoon van Jan Egbert Baalbergen, die naar zijn opa Jan-Egbert is genoemd. Hij vond in 1988 op de zolder van de woning aan Van Slingelandtlaan 9, waar indertijd zijn opa en later zijn tante woonden, een koffer met twintig kasboeken en een doos met oude accountantsrapporten. Met dit materiaal reconstrueerde hij de geschiedenis en activiteiten van Bouwbureau Baalbergen en Volkers en publiceerde er in 1993 een boek over, boordevol wetenswaardigheden. Waar bouwden Baalbergen & Volkers, met wie werkten ze samen, bij

wie bestelden ze hun materialen? Dankzij het monnikenwerk van kleinzoon Jan-Egbert weten we nu veel over het Bouwbureau en de 178 woningen die ze in Heemstede bouwden.

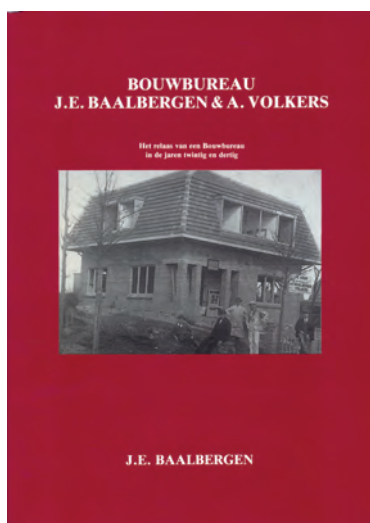
Jan-Egbert junior weet ook veel over het persoonlijke leven van zijn opa te vertellen. In een bijlage op onze website www.hv-hb.nl staat hoe hij opgroeide, trouwde en kinderen kreeg en met veel plezier in Heemstede woonde. Alles gelardeerd met fraaie anekdotes, onder meer over de fratsen die hij uithaalde met zijn schaakvriend Godfried Bomans.

Boek speciaal verkrijgbaar voor abonnees HeerlijkHeden

Dankzij de auteur Jan-Egbert Baalbergen heeft de HVHB nog een beperkt aantal exemplaren van zijn boek over Baalbergen en Volkers uit 1993 beschikbaar. U kunt dit boek (96 pagina's met foto's) via onze website www.hv-hb.nl bestellen voor € 12,50 per stuk.

Extra informatie op onze site

Op www.hv-hb.nl vindt u nog veel meer informatie over Baalbergen & Volkers, zoals hun brochure 'Ideaal wonen', afbeeldingen van nota's en contracten en foto's van alle woningen uit de beginjaren en uit de jaren negentig van de 20ste eeuw. En, zoals gezegd, een verhaal over het persoonlijke leven van Jan Baalbergen.

Bavo, Maria en Crispinus: de nieuwe klokken van Berkenrode in 1948

Marloes van Buuren

In mei 1948 kreeg de Bavo in Heemstede nieuwe klokken. Hans Laimböck sr, van de firma in handschoenen aan de Herenweg, speelde een centrale rol bij het bijeenbrengen van geld en bij de onderhandelingen met klokkengieterij Petit & Fritsen. In 2008 kon u in HeerlijkHeden 136 al een korte bijdrage over de klokken lezen. Dankzij twee fotoalbums, de bewaarde papieren van de familie Laimböck en wat verder al bekend was, is het verhaal nu compleet te vertellen.

Zoals bij zovele kerken in Nederland worden in de Tweede Wereldoorlog ook de twee luidklokken van de Bavo door de Duitse bezetter gevorderd. Op 6 januari 1943 krijgt pastoor Van Mierlo van de Duitse autoriteit de mededeling dat de klokken weggehaald zullen worden. Op 7 januari volgt een brief van burgemeester Van Riesen waarin hij de pastoor op verzoek van 'de Commissaris in deze provincie' vraagt te zorgen dat deze 'onvermijdelijke maatregelen' zonder moeilijkheden kunnen verlopen. De kerk ontvangt een reçu waarin vermeld

staat dat de klokken Bavo (diameter 88 cm, 377 kg) en Henricus (107 cm en 760 kg) gevorderd zijn. Ook is vermeld dat dit onder protest gebeurd is. Pastoor Van Mierlo beriep zich op het gewijde karakter van de klokken, waardoor ze gebruiksvoorwerpen waren van de katholieke eredienst.

In oktober 1943 bericht het kerkbestuur al aan de heren Petit en Fritsen van de gelijknamige klokkengieterij in Aarle Rixtel, dat ze graag op de lijst gezet worden 'voor eventuele levering van nieuwe kerkklokken'. In maart 1944

► De klokken Maria - 'Eendracht', Crispinus - 'Arbeid' en Bavo - 'Welvaart' maken hun rondtocht door Heemstede.

vraagt de firma om een aanbetaling, maar het kerkbestuur laat weten dat niet aan te durven. Bij een eventueel bombardement zou immers de hele bestelling niet doorgaan. Wel willen ze graag op de aangelegde lijst blijven staan.

Een bombardement komt er gelukkig niet. Wel raakt het dak van de pastorie zwaar beschadigd en sneuvelen vele glas-in-loodramen als op 15 november 1944 een twee dagen daarvoor brandend neergevallen V1 tot ontploffing wordt gebracht. De kerk is tot april 1945 onbruikbaar en de pastorie zelfs tot november 1945.

Op de wachtlijst voor klokken

In het najaar van 1946 gaan er brieven naar diverse instanties: het Bureau Bisschoppelijk Herstel in Den Haag, de Schade-Enquête Commissie in Amsterdam, de Orgel- en Klokkencommissie in Utrecht en ook een brief naar Petit & Fritsen. Daaruit blijkt dat het geluid van de oude klokken op een grammofoonplaat is vastgelegd, voordat ze weggehaald werden. 'Misschien vergemakkelijkt dit het geven van advies.' Het kerkbestuur wil de nieuwe klokken graag geleverd hebben vóór eind juni 1947, want dan is pastoor Van Mierlo twaalf en een half jaar pastoor van de Bavo. Maar dat gaat Petit & Fritsen beslist niet lukken. Ze hebben immers werk te over.

▲ Logo op het briefpapier voor de geldinzameling en later op de uitnodiging voor de feestelijkheden.

► Het briefhoofd van de firma Petit & Fritsen in 1947.

Geld inzamelen

Voor het herstel van de vensters en het vervangen van de klokken kon op enige steun van het rijk en van diverse instanties gerekend worden, maar het merendeel moest toch bijeengebracht worden door de parochianen. Degene die zich voor de klokken bijzonder ingespannen heeft, is Johann (Hans) Bapt Laimböck, eigenaar en oprichter van de firma in handschoenen en lederwaren aan de Herenweg 133. Het gezin Laimböck woonde op Herenweg 115 (Klein Berkenrode), maar het bedrijf was op nummer 133, het huis Berkenrode, waar tot twee jaar

daarvoor de families Bomans (o.a. Godfried) en Bouwman (o.a. Mies) woonden. De uit Oostenrijk afkomstige Laimböck was een overtuigd katholiek en dat gold ook voor het bedrijf. In een advertentie van augustus 1946 in *De Tijd* wordt aan 'nette R.K. meisjes' gevraagd te solliciteren. Laimböck was energiek en inventief. Hij stelde een lijst op van 127 cliënten en 141 leveranciers in de ruimste zin van het woord: ook de bank, de loodgieter, de dokter, een restaurant en diverse familieleden staan op de lijst. Allemaal kregen ze in een brief op speciaal ontworpen papier het verzoek bij te dragen aan de klokken. Lang niet iedereen deed dat, maar 73 geadresseerden gaven volgens de aantekeningen samen iets meer dan 4000 gulden. De firma M.J. Kolk uit Breda ('heerenmode, Engelsche confectie en maatkleding') liet z'n gift van vijftig gulden zelfs vergezeld gaan van een lang gedicht. De laatste strofen luiden: 'Wij halen uit 't gehele land / zelfs klanten er maar bij / Waarom ook niet, 't gaat hand in hand / wij zijn weer vrij en blij! / Wij werken gaarne voor elkaar / en leven in alles mee / Vragen openlijk, 't is geen bezwaar / ook Kolk offert tevree / Hier ingesloten dan mijn geld / bescheiden en met het hart / Ook onze klokken zijn geveld / mijn beurs wacht meerdere smart.'

Het personeel van Laimböck heeft vast ook z'n steentje bijgedragen. In de hal van Herenweg 133 had Laimböck een grote houten klok gebouwd met rondom

allemaal vakjes. Ieder vakje stond voor een aantal gulden en telkens als er wat geld binnen was, werd dat vakje opgevuld. Als alles vol was konden de klokken betaald worden.

Offerte voor vier klokken en een klokkenstoel

Uit een pro-forma rekening (offerte) en begeleidende brief van Petit & Fritsen van 24 november 1947 aan Joh. Laimböck blijkt dat het gesprek over de diverse mogelijkheden op de Herenweg 133 heeft plaatsgevonden. Ook de bevestiging van de bestelling van 16 december 1947 is aan Laimböck gericht. De officiële overeenkomst wordt op 24 februari 1948 gesloten met het kerkbestuur. Twee luidklokken waren verdwenen, drie zouden er in mei 1948 geleverd worden, maar in de offerte en officiële overeenkomst is aangetekend dat er later nog een heel grote vierde klok geleverd zal worden. De klokkenstoel, de installatie waarin de klokken worden opgehangen met daarin de techniek om de klokken te luiden, is ook berekend op die zware vierde klok. De drie klokken samen kosten zonder alle bijkomende posten een kleine 12.000 gulden, de grote klok alleen al bijna 8000 gulden extra. Daarom is voorlopig afgezien van de grote klok.

Certificaten voor de klokkenstoel en totale kosten

De bestaande klokkenstoel was niet berekend op de veel zwaardere nieuwe klokken. Er moest dus een nieuwe komen, die volgens de offerte 3600 gulden kostte. Er werd ook een elektrische variant geoffreerd, compleet met een 'tevredenheidsbetuiging' van pastoor Van de Waarden uit Tilburg. Die was echter 1000 gulden duurder en er was enige twijfel of de klank van de klokken bij elektrisch luiden wel even mooi zou zijn. Het zou dus de mechanische variant worden. Het geld voor de klokken was bij elkaar, maar voor de klokkenstoel nog niet. Twee parochianen, de heren Overdijk en Zumpolle, verklaarden

zich bereid certificaten aan te bieden ter bestrijding van kosten van een nieuwe klokkenstoel.

In een briefje, dat niet ondertekend is, staat te lezen: 'Het behoeft geen nader betoog wanneer ik op de ganse parochie een dringend beroep doe, om deze heren de op hen genomen taak te doen slagen en de certificaten voor de klokkenstoel warm in Uw mildheid aanbeveel, opdat straks de klokken luid en jubelend hun dankbaarheid kunnen verkondigen.'

Er waren certificaten voor 10, 25, 50 en 100 gulden. Het moet allemaal gelukt zijn, want in mei 1948 werden de klokken geleverd en geplaatst.

Uiteindelijk bedroegen de totale kosten f 19.481,14 (f 14.560,84 voor de klokken, rekening van 21 mei 1948 en f 4920,30 voor de klokkenstoel, transport en plaatsen, rekening 31 mei 1948).

Iedere klok een naam en een inscriptie

In de katholieke kerk is het gebruikelijk een luidklok te vernoemen naar een heilige. De gevorderde klokken van de Bavo heetten Bavo en Henricus. De oude klok Bavo, gemaakt in 1839, was nog afkomstig uit de kerk die aan de overkant van de Herenweg stond. De klok Henricus was van 1888. Van de drie nieuwe klokken kreeg de grootste weer de naam Bavo, de kleinste de naam Maria en de middelste werd genoemd naar de heilige Crispinus, patroon van de leerwerkers. Deze klok was namelijk geheel betaald uit het geld dat Laimböck bijeengebracht had. (De kosten voor deze klok waren, inclusief klepel en graveren bijna 4800 gulden.) De klokken zijn gewijd op het hoogfeest van de Drievuldigheid, 23 mei 1948. De klok St. Bavo kreeg het motto 'Welvaart' mee, de klok St. Crispinus 'Arbeid' en de klok Maria 'Eendracht'. De Mariaklok is de angelusklok, die iedere dag geluid wordt om twaalf uur 's middags en zes uur 's avonds. In alle klokken zijn behalve hun naam en motto een inscriptie met een Latijnse tekst en een afbeelding van de betrokken heilige graveerd.

▲ Om het geld voor de klokkenstoel bijeen te brengen werden certificaten verkocht.

Samenvatting overeenkomst tussen Petit & Fritsen en het kerkbestuur, 24-2-1948

1 klok in toon E	diameter 124 cm	zwaar 1160 kilo	klepel 46 kilo
1 klok in toon Fis	diameter 110 cm	zwaar 850 kilo	klepel 34 kilo
1 klok in toon Gis	diameter 98 cm	zwaar 600 kilo	klepel 24 kilo

Een gewichtsafwijking van 5 % is toegestaan. Het klokkenbrons bestaat uit ca. 80 % rood koper en ca. 20 % tin. Een afwijking van 2 % is toegestaan.

De klokken kosten f 4,59 per kilo, de klepels f 4,50 per kilo, polijsten f 0,20 per kilo, sierranden f 0,25 per cm. Stoelen, luidassen, luidwielen en beugels f 1,50 per kilo. Geraamd gewicht 2400 kg. Transport en ophangen: ca. f 500,-

‘De klokken zullen den grondtoon zuiver en vast met voldoende tijd van uitzingen moeten doen hooren. De stemming moet zijn een reine samenklank met octaaf, kleine tert, kwint, bovenoctaaf en duodecime. Snelle zwevingen of hinderlijke dissonanten (ook van de klokken onderling) mogen niet storend aanwezig zijn. Als basis wordt aangenomen de a’ met 435 trillingen per seconde bij 15° C.’

Levering ‘behoudens force majeure’ uiterlijk 16 mei 1948.

Keuring door één of meer personen, door de Katholieke Klokken- en Orgelraad aan te wijzen, en te betalen door de opdrachtgever. De uitspraak van deze commissie is bindend voor beide partijen. De eerste keuring is bij de klokkengieterij N.V. Petit & Fritsen te Aarle-Rixtel, de eindkeuring wanneer de klokken in de toren ter plaatse zijn opgehangen.

De definitieve prijs is afhankelijk van de op de dag van aflevering geldende metaalprijs. De transportkosten zijn f 0,35 per km, de montagekosten f 20,- per monteur per dag exclusief verblijfskosten. Alle prijzen zijn inclusief omzetbelasting.

► De drie klokken met het voltallige personeel van Laimböck.

Afleveren van de klokken

De klokken zijn afgeleverd bij de firma Laimböck. Het album dat de HVHB kreeg van de heer Schaper opent met een foto van de klokken op een vrachtwagen, opgesteld op een groot grasveld met een achtergrond van bomen. Er omheen zien we de heer en mevrouw Laimböck, hun kinderen Hans, Ruud en Marrelies, kapelaan Van Adrichem en het voltallige personeel van de firma Laimböck. Volgens de overeenkomst van 24 februari zou de levering uiterlijk op 16 mei zijn. Dit was een zondag. Het onthaal was op zaterdag 22 mei en de wijding op zondag 23 mei. De foto met het personeel van Laimböck is vermoedelijk op één van de dagen vóór 22 mei gemaakt.

De foto's in het album van de familie Laimböck laten daarna het opstellen van de stoet op de Herenweg zien.

Draaiboek voor het feestprogramma op 22 mei

Voorafgaand aan de zonnige 22ste mei is er een heel draaiboek gemaakt. Dit draaiboek, de foto's en diverse krantenartikelen geven een goed beeld van de stoet die door Heemstede trok. Het moet een heel spektakel zijn geweest. De stoet bestond uit de motorpolitie, de harmonie St. Michaël (waar Laimböck de beschermheer van was), gidsen, verkenners, kabouters, 'bruidjes' en 'bruiden' op versierde wagens. Iedere klok stond op een aparte

wagen, versierd met bloemen en getrokken door twee Zeeuwse paarden. Op de bok zat een koetsier met witte pruik en rood met gouden kledij. Vooruit liepen pages met baret en 'hozen' (pofbroek), die hun kleding dankten aan de medewerking van de Haarlemse Stadschouwborg. Op de eerste wagen 'Eendracht' met de Mariaklok zaten kleine bruidjes van zes tot acht jaar. De wagen was omringd door kabouters die linten vasthielden die van de kroon van de klok afhingen. Op de tweede wagen 'Arbeid' (Crispinus) zaten bruidjes van vijftien tot zestien jaar en hielden welpen de afhangende linten vast, bij de wagen 'Welvaart' (Bavo) waren het 'grote bruiden' van achttien tot twintig jaar en was de wagen omringd door gidsen. Op de foto's zien we tussen de wagens in ook nog verkenners. De route was: Herenweg, Kerklaan, Binnenweg, Iepenlaan, Jan van de Bergstraat, Res Novaplein, Hendrik Peeperkornstraat, Binnenweg, Koediefsaan, Herenweg.

De stoet ging volgens het draaiboek om 3 uur van start en arriveerde om kwart voor vier bij de kerk. Bij veel huizen was de vlag uitgestoken. Onder het toezien van het kerkbestuur (onder wie penningmeester Kramer), zusters Franciscanessen van de Antoniuschool en van het bejaardenhuis, broeders van De la Salle, kapelaan Riep, wethouder Van Lent, hoofdinspecteur van politie Berendsen en inspecteur Dobben en alle andere aanwezigen bood kapelaan Van Adrichem de klokken namens de parochianen aan aan pastoor Van Mierlo. Deze 'retourneerde' de gift met het antwoord dat dit natuurlijk een geschenk van én voor de parochianen was. De feestelijkheden werden voor die dag afgesloten door de harmonie St. Michaël.

Wijding, plaatsing en feestelijk luiden

Vanaf zaterdagmiddag tot het lof op zondagavond hield een erewacht van de jeugdorganisaties de klokkenwacht. Op zondag doopte en wijdde deken J.J. A. Kuilman de klokken. In de dagen daarna zijn ze geplaatst door drie man

▼ *Welpen houden de linten van de klok Crispinus vast. Achter de wagen draagt Marrelies Laimböck het vaandel van de gidsen. Op de voorgrond kabouters met hun leidster en daarnaast kapelaan Van Adrichem. Op de achtergrond de Herenweg tegenover de Bavokerk, met rechts het huis van de familie Mol, links bakkerij Van de Vossen en daar tussenin sigarenboer Van der Voort.*

van de firma Petit & Fritsen, die daar volgens de rekening van 31 mei vijf dagen mee bezig waren.

Op zondag 30 mei konden de klokken voor het eerst feestelijk geluid worden.

De drie monteurs van Petit & Fritsen kregen van meneer Laimböck elk een cadeau. De mooie dankwoorden zijn wellicht ingefluisterd door meneer Fritsen, die zelf ook een plezierige relatie had gehad met Hans Laimböck. De monteurs schrijven:

‘Het is ons een behoefte U nogmaals onze oprechte erkentelijkheid te betuigen voor de fijne prachtige wanten, welke wij, als dank voor het monteren der klokken in de R.K. Kerk, van U mochten ontvangen. Deze hartelijke geste heeft ons aangenaam verrast, niet in de eerste plaats voor de mooie wanten, die natuurlijk heel erg welkom waren, doch ook voor het feit dat ons werk Uwe waardering en Uwe geëerde belangstelling had. Wij hopen en vertrouwen dan ook dat ook U vele lange jaren genoeg van de door ons gemonteerde klokken

Bronnen

Hyacintegeur en bisschopwijn, (met bijdragen van o.a. Jan Bomans en Herman Hofhuizen; eindredactie Herman van Buuren), Heemstede 1979.

www.petit-fritsen.nl, website van de klokkengieterij

Met dank aan dhr. Wim Croon, mw. Marrelies Croon-Laimböck en dhr. A. Schaper.

Meer lezen en bekijken

Op onze website vindt u meer foto's, het Klokkenlied dat op 22 mei gezongen werd, de inscripties van de klokken en een keuze uit de brieven en rekeningen.

Op [http://nl.wikipedia.org/wiki/Klok_\(bel\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Klok_(bel)) is veel wetenwaardigs te lezen over het maken van klokken, de manier van ophangen en de diverse manieren van luiden.

*Op zondag
30 mei 1948
konden de
klokken voor het
eerst feestelijk
geluid worden*

zult hebben en dat U ze tot in Uw laatste avondstond met aangename tevredenheid en voldoening zult horen luiden voor de eer van God en tot heil en zegen van Heemstede.’

▲ *Pastoor Van Mierlo spreekt zijn dankwoord uit. Naast hem kapelaan Van Adrichem en dhr. Thunnissen en aan de andere kant onder meer dhr. en mw. Kramer, mw. Van Amerongen-Van Dril, hoofdinspecteur Berendsen en inspecteur Dobben.*

Van het bestuur

In februari en april staan er twee interessante excursies op het programma. Let op: aanmelding voor de eerste excursie kan maar tot 7 februari. Op de inhoudspagina van dit nummer ziet u waar u de rest van het jaar op kunt rekenen.

Museum de Zwarte Tulp in Lisse, donderdag 14 februari 2013

Dit kleine museum in Lisse, gevestigd in een mooi gerestaureerde oude bollenschuur, heeft een grote collectie materialen die vroeger in de bollenteelt werden gebruikt en laat zien hoe de bollenstreek is ontstaan. Wij krijgen een rondleiding speciaal voor de HVHB. Wie na een bezoek aan het museum door de Bollenstreek rijdt, kijkt rond met 'nieuwe ogen'! Wilt u vast een indruk vooraf, kijk dan op www.museumdezwartetulp.nl.

- Adres:** Museum de Zwarte Tulp, Grachtweg 2a, Lisse.
Rondleiding: 14.00 uur; graag iets eerder aanwezig zijn, verzamelen voor het museum (het Vierkant).
Parkeren: kan beperkt achter het museum, of tegenover supermarkt Digros.
OV: bus 50/51, ongeveer 7 minuten lopen vanaf de halte.
Kosten: € 3,-. Heeft u een museumjaarkaart, neemt u die dan alstublieft mee. (Koffie en thee zijn voor eigen rekening.)
Opgeven: vóór 7 februari bij Tina Mascini, t.mascini@quicknet.nl of 023 5286406 of 06 26094840.

Kathedrale basiliek Sint Bavo, dinsdag 16 april

Het eerste deel van de Sint Bavo aan Leidsevaart, gebouwd tussen 1898 en 1902, werd in 1902 ingewijd. Daarna volgde de bouw van het transept en het middenschip en pas in 1930 werden de twee torens voltooid. Nadat eerder al de plebanie (de pastorie) was gerestaureerd, is in 2010 de ingrijpende restauratie van de kathedraal zelf begonnen. Hoewel het werk naar verwachting nog enkele jaren zal duren is er al héél veel gedaan. De kundige gids laat u op 16 april zien wat al prachtig voltooid is, maar ook wat er nog moet gebeuren.

- Adres:** Leidsevaart 146, Haarlem.
Verzamelen: 10.30 uur in de tuin van de plebanie, gelegen aan het Emmaplein.
Kosten: € 3,-.
Opgeven bij: Joke Dondorp, joke@dondorp.info (graag ook uw telefoonnummer vermelden) of 023 5626560 (na half februari).

Toast op de buitenplaats, Nationaal Glasmuseum, Leerdam

Nog tot en met 3 maart is in Leerdam een expositie te zien van prachtig gedecoreerde glazen, gerelateerd aan buitenplaatsen. Heemstede is daarbij ook vertegenwoordigd. De tentoonstelling is eind vorig jaar samengesteld door drs. Anna Laméris in het kader van Het jaar van de Historische Buitenplaats (2012). Informatie over Heemstedse glazen vindt u in het artikel 'Vijf glasgravures van Heemstedse buitenplaatsen' van Hans Krol (HeerlijkHeden 144, 2010, nog leverbaar).

Nationaal Glasmuseum, Lingedijk 28-30, Leerdam, www.nationaalglasmuseum.nl

Blijvende belangstelling buitenplaatsen

Verlag van de najaarsbijeenkomst van de HVHB

Het kan de trouwe lezers van HeerlijkHeden niet zijn ontgaan dat 2012 het themajaar van de historische buitenplaatsen was. Op 31 mei, tijdens de voorjaarsbijeenkomst van de HVHB, is het Heemsteeds jaar van de buitenplaatsen geopend door de burgemeester, mevrouw Marianne Heeremans. Tijdens de najaarsbijeenkomst, op 22 november in het raadhuis van Heemstede, is dat jaar afgesloten met een minisymposium.

Vijf inleiders lieten voor de ruim honderd deelnemers aan de bijeenkomst hun licht schijnen over het fenomeen buitenplaats, ingeleid en afgesloten door de voorzitter van de HVHB, Jaap Verschoor. Dit verslag is gebaseerd op enkele belangrijke en opmerkelijke uitspraken van de sprekers: Jur Botter, wethouder van Heemstede, René Dessing, voorzitter van de Stichting Themajaar Historische Buitenplaatsen 2012, Fred Booy van DS-landschapsarchitecten, Arthur Schaafsma van Landschap Noord-Holland en Christian Bertram, specialist in de geschiedenis van tuin- en landschapsarchitectuur.

Het uit zeven mensen bestaande bestuur van de Stichting Themajaar Historische Buitenplaatsen 2012 heeft met veertien vrijwilligers veel bereikt. Landelijk waren wel 150 tuinen van buitenplaatsen te bezichtigen en soms ook het huis. Buitenplaatsen zijn bij bestuurders en publiek goed op de kaart gezet. Er was enorm veel belangstelling voor artikelen, lezingen, regionale tv-uitzendingen en open dagen. Menigeen kan nu haarfijn uitleggen wat het verschil is tussen een buitenplaats en een landgoed.

De open dagen van de Heemsteedse buitenplaatsen op 1 en 8 september waren een groot succes. De gemeente Heemstede wil, in samenwerking met de HVHB en in regionaal verband, de aandacht voor de buitenplaatsen vasthouden, bijvoorbeeld door jaarlijkse openstellingen van de tuinen. De tuinen van een aantal buitenplaatsen in Heemstede en Bennebroek zijn al continu of met een zekere regelmaat opengesteld. Wellicht kan het mogelijk worden op beperkte schaal delen van de huizen te bezoeken, al of niet tegen betaling. Daar is zeker belangstelling voor. De privacy van de bewoners is echter ook een belangrijk goed. Intensief recreatief gebruik past, uitgezonderd Groenendaal, niet in het beleid van de gemeente.

De gemeente erkent weliswaar dat het in stand houden van een buitenplaats voor de eigenaar een zware opgave is, maar heeft hiervoor geen geld beschikbaar. Alleen als er onverhoopt sprake is van zeer ernstig verval kan de gemeente dwingend opleggen om maatregelen te nemen.

Belangrijk is de inzet van vrijwilligers bij het onderhoud van de buitenplaatsen. Er zijn landelijk talloze voorbeelden waarbij grote groepen vrijwilligers zich inzetten op buitenplaatsen en landgoederen. Op Huis te Manpad bijvoorbeeld verzorgen vrijwilligers rondleidingen door de tuin en houden leden van de Stichting Ecologisch Beheer zich bezig met maai- en snoeiwerk.

Tijdens een symposium over buitenplaatsen kan een stukje geschiedenis niet achterwege blijven.

Zand voor bouwactiviteiten in Amsterdam was in de 17de eeuw voor Heemstede een belangrijk 'exportartikel'. Na afgraving van duinen kwam terrein beschikbaar dat zich goed leende voor de bouw en inrichting van buitenplaatsen, zoals Bosbeek en Groenendaal. Elders in de heerlijkheid veranderden boerderijen geleidelijk in eerst kleine en later omvangrijke buitenplaatsen, zoals Ipenrode en De Hartekamp. Tuinen werden ingericht volgens strakke geometrische patronen. Halverwege de 18de eeuw veranderde dat, eerst met slingerpaden binnen de bestaande strakke kaders. In de 19de eeuw werd de landschappelijke stijl vrijwel overal toegepast in de vorm van bos met open plekken, vijvers, slingerpaden en zichtrelaties.

Van de vroegere vormen van de buitenplaatsen in Heemstede en Bennebroek is nog het een en ander terug te vinden. Op de Overplaats van De Hartekamp heeft Landschap Noord-Holland de afgelopen jaren veel gedaan om de allure van vroeger terug te bren-

◀ De HVHB kijkt terug op een geslaagd buitenplaatsenjaar in Heemstede en Bennebroek, met open dagen op de buitenplaatsen (hier bij Ipenrode), veel aandacht voor het onderwerp in HeerlijkHeden, een rondleiding door het Bennebroekbos, en de voorjaars- en najaarsbijeenkomst in het teken van buitenplaatsen.

gen, echter niet in één bepaalde stijl. Zichtlijnen zijn hersteld, hakhoutbosjes zijn in ere hersteld, de tuinen van Linnaeus kregen weer een vijver en een ravijn met een Zwitserse brug. En bij het uitkomen van dit nummer van HeerlijkHeden zal als een terugveroverd historisch pareltje een eigentijdse versie van het verloren gegane theehuis gereed zijn.

Ook op De Hartekamp worden waardevolle nog aanwezige kenmerken van de oorspronkelijke strakke Franse tuin en de latere parkaanleg met elkaar verbonden. Wellicht wordt de moestuin, die later is veranderd in een voetbalveld en waar nu tijdelijke onderkomens voor bewoners van de Hartekamp Groep staan, weer in ere hersteld, net zoals dat op Leyduin is gebeurd.

Wezenlijk anders dan op de andere buitenplaatsen gaat het toe in het wandelbos Groenendaal. In de eerste decennia na de aankoop door de gemeente in 1913 is Groenendaal nog als een soort buitenplaats onderhouden met zeven man als toezichhoudend personeel. Tegenwoordig voert de gemeente er een 'ecologisch groenbeheer'. Dat wil zeggen dat er rekening wordt gehouden met de ontwikkeling van de natuur op die plek. Voorrang voor de natuur dus. Toch zijn ook in Groenendaal nog steeds sporen van de oorspronkelijke aanleg terug te vinden, zoals de lanenstructuur en hakhoutbosjes. Dit oorspronkelijke karakter is goed te combineren met ecologisch groenbeheer, maar dan moet de allure van een buitenplaats wel duidelijk aanwezig zijn, dus geen informatiehuisjes, trimtoestellen, Schotse Hooglanders enzovoort. Dit is een aardig discussiepunt in het Groenendaaljaar 2013.

▼ *Huis te Manpad in de winter*

Illustratieverantwoording

Openbare uurwerken in Heemstede en Bennebroek

Blz. 3-11 : foto's Daan Kerkvliet

Boerderijen in Heemstede: de Dinkelhoeve of de boerderij van Milatz

Blz. 12: foto Theo Out

Blz. 14: foto's Cees Peper

Blz. 15 (boven): collectie HVHB

Blz. 15 (onder), 16-18 (boven): particuliere collectie familie Milatz

Blz. 18 (onder): foto Marloes van Buuren

Tot eer der ouderen, de stamboom van de familie Willink

Blz. 19-24, foto's stamboom en alliantiewapen: Theo Out

Blz. 21 (links): Wikipedia

Blz. 22 (boven): Den Haag, Koninklijke Bibliotheek

Blz. 23 (familiewapen): Centraal Bureau voor Genealogie

Herenweg 180, een statige villa uit 1891

Blz. 25, 29-31: foto's Theo Out

Blz. 26: collectie HVHB

Blz. 27-28: particuliere collectie Caroline van der Hijden

Heemstede in beeld: collectie glasnegatieven 1928-1934

Blz. 32-34: Noord-Hollands Archief

De woningen van Bouwbureau J.E. Baalbergen & A. Volkers, deel 2

Blz. 35, 37-40: foto's Theo Out

Blz. 36: Noord-Hollands Archief

Blz. 41: collectie HVHB

Bavo, Maria en Crispinus: de nieuwe klokken van Berkenrode in 1948

Blz. 43-48: collectie HVHB

Van het bestuur

Blz. 50-51: foto's Theo Out

Nieuw als lid/abonnee

Amsterdam

Mevr. C. de Oude

Bennebroek

Fam. R.W. Frederiks

Dhr. L.A. Kreft

Dhr. A. van der Zee

Haarlem

Dhr. H.C. van der Plas

Dhr. J.M. Poldermans

Heemskerk

Dhr. R. Maartense

Heemstede

Dhr. R.M.M. Assendelft

Dhr. R. Bannink

Fam. E. de Bruin

Dhr. M.J. van Buuren

Dhr. H.M. Geukers

Dhr. W.W. Heeringa

Dhr. J.A. van 't Hof

Dhr. E.J. Kemper

Dhr. en Mevr. Kuik – van den Bos

Mevr. E. Meuwese

Mevr. M.W.Th. Molleman

Dhr. G.L. Nieuwendijk

Mevr. T. Stuyt-Grapperhaus

Dhr. J.K. van der Velden

Dhr. J.M. van der Vugt

Mevr. W.G.A. van Vugt – Potman

Congregatie der Zusters van De Voorzienigheid

Hillegom

Dhr. P. van der Aar

Hoofddorp

Mevr. E.W. Easton

Zwaanshoek

Mevr. M.C.A. Bakker

Uit voorraad leverbaar

De HVHB heeft voor de geïnteresseerde lezer nog een aantal uitgaven in voorraad die misschien nog niet allemaal in uw boekenkast staan. Dit kan een welkome aanvulling zijn van hetgeen u al wel heeft. De complete lijst vindt u bij deze HeerlijkHeden en op www.hv-hb.nl.

Let op: het adres voor het kopen van uitgaven is veranderd. U kunt uw wens kenbaar maken aan Annemarie Thoolen (023 5476436, aathoolen@ziggo.nl).